

Volume 2

February 1986

Number 2

Vijñāna Saraswati

A Quarterly Oriental Research Journal in Telugu & English

Dr. P. V. L. NARASIMHA RAO, M.A., Ph.D.

Director

108595

విజ్ఞాన సరస్వతి VIJNĀNA SARASWATI

*A Quarterly Oriental Research Journal of
The Andhra Pradesh Government
Oriental Manuscripts Library & Research Institute*

EDITOR

Dr. V. V. L. NARASIMHARAO, M.A., Ph.D.

Director, A. P. G. O. M. L. & R. I.

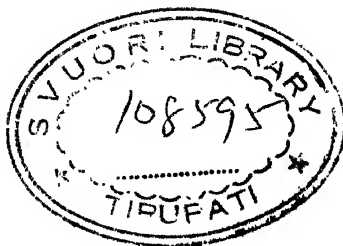
HYDERABAD - 500 001.

VIJNANA SARASWATI

(A Quarterly Oriental Research Journal in Telugu & English)

Volume 2 Number 2 February 1986

Single Copy : Rs 25/-

Published by

THE ANDHRA PRADESH GOVERNMENT

Oriental Manuscripts Library and Research Institute,
Abids, Hyderabad 500 001, India.

Printed at

MASTER Art Printers

1-1-694/2/A, Gandhi Nagar

Hyderabad-500 380, India.

విషయ సూచిక

శుకసప్తతి : ఒక పరిశీలనము

— డా. ఎం. కులశేఖరరావు

9

జక్కన విక్రమార్క చరిత్రలో సమకాలిక, సాంఘిక విశేషములు

— డా. వీరజా చక్రవర్తి

17

విఘ్నేశ్వర కల్యాణము

— శ్రీ ఎం. బాగయ్య

29

సామవేదః, తదీయ చ్ఛాందోగ్యోపనిషత్ స్వరూప - నిరూపణమ్

— శ్రీ డి. కె. శ్రీనివాసాచార్యః

31

కావ్యకంఠ శ్రీ వాసిష్ఠ గణపతిముని విరచిత రాష్ట్ర నిబంధనమ్

పరిచయకర్త — శ్రీ డి. కె. శ్రీనివాసాచార్యులు

38

CONTENTS

INTERACTION BETWEEN AYURVEDA & UNANI SYSTEMS OF MEDICINE	
Shri S.M. Razauilah Ansari, D. Sc. (Germany)	49
ISLAMIC CALLIGRAPHY and THE INDIAN CONTRIBUTION	
Sri K. Chandraiah, I.A.S.	51
CONSERVATION OF PAPER MANUSCRIPTS	
Dr. V.V.L. N. Rao	58
AURVEDIC MATERIAL IN A.P. Govt. ORIENTAL Mss. LIBRARY & RESEARCH INST., HYDERABAD	
Sri B. Rama Rao	62

ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఆధునికయంత్రపరికరాలు

హైదరాబాద్, డిశంబరు 31: “విజ్ఞానశాస్త్ర రంగంలో విప్లవాత్మకమైన మంచి మార్పులు వస్తున్న ఈ ఆధునిక యుగంలో వ్రాత ప్రతుల గ్రంథాలయాల నిర్వహణకు ఆధునిక యంత్ర పరికరాల ఆవశ్యకం ఎంతైనా ఉంది” అంటూ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ పి.వి. రామారావు (ఐ.ఎ.ఎస్) నవంబరు 21న ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో మైక్రో ఫిల్మింగ్ యూనిటు జిరాక్స్ కాపీయింగ్ యంత్ర పరికరాలకు ప్రారంభోత్సవ సభ అధ్యక్షపీఠం నుంచి ఉద్ఘాటించారు. ప్రపంచంలో ఉన్న తెలుగు గ్రంథాల వ్రాత

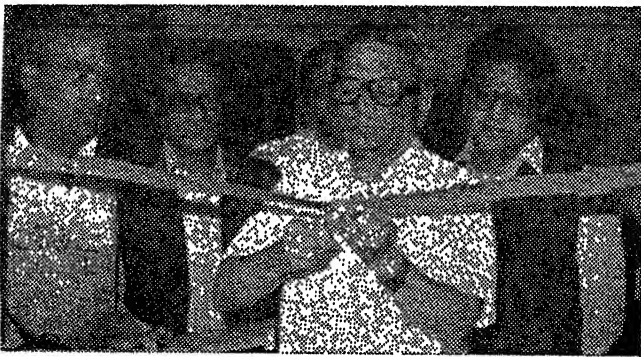

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రచార శాఖ కమిషనర్ శ్రీ పి. వి. ఆర్.కె. ప్రసాద్ ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయంలోని ఆఫ్ సెట్ ముద్రాణా యంత్రాన్ని ప్రారంభిస్తున్న చిత్రం. విద్యాశాఖ ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ వి.పి. రామారావు, అగ్రియాలజీ డైరెక్టర్ డా॥ కృష్ణమూర్తి, ఆం. ప్ర. ప్ర. ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయం డైరెక్టర్ డా॥ వి.వి. యల్. నరసింహారావు గార్లను చిత్రంలో చూడవచ్చు.

ప్రతు వివరాలు సేకరించి వాటికి ప్రామాణికమైన ఒక పట్టిక తయారు చేయడం ఎంతైనా అవసరమని ఆయన సూచించారు.

ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో అమూల్యమైన అనేక గ్రంథాలకు ఆఫ్ సెడ్ కాపీలు తయారు చేసేందుకు ఏర్పాటు చేయబడిన యంత్ర పరికరాలలో ఆఫ్ సెడ్ ముద్రణ యంత్రం కూడా ఒకటి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాంస్కృతిక వ్యవహారాల శాఖ కమీషనర్ శ్రీ పి.వి. ఆర్.కె. ప్రసాద్, ఐ ఎ యస్ ఆఫ్ సెడ్ యంత్రానికి ప్రారంభోత్సవం చేస్తూ “ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో పద్నాలుగు భాషలలో సుమారు 22 వేల గ్రంథాలున్నాయని, వీటిలో ఎన్నో అమూల్య గ్రంథాలను ముద్రించే ప్రయత్నం జరుగుతున్నదని, ప్రపంచంలోని పరిశోధక విద్యార్థులకు ఈ గ్రంథాలయం ఎంతగానో ఉపకరిస్తున్నదని ఈ విషయాలన్నీ జన సామాన్యానికి కూడా తెలిపేందుకు ప్రత్యేకంగా డాక్యుమెంటరీ ఫిల్మ్ తయారు చేయించి ప్రచారం చేయించగల” మని వక్కాణించారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆర్కియాలజీ మ్యూజియం డైరెక్టర్ డా. పి. వి. కృష్ణశాస్త్రి ప్రసంగిస్తూ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం డైరెక్టర్ డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు కృషిని

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ విద్యాశాఖ ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ వి.వి. రామారావు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయంలోని జిరాక్స్ ముద్రణ యంత్రాంగ విభాగాన్ని ప్రారంభిస్తున్న దృశ్యం. ఈ చిత్రంలో ఆం. ప్ర. ప్ర. ప్రధాన శాఖ కమీషనర్ శ్రీ పి.వి. ఆర్.కె. ప్రసాద్, ఆం. ప్ర. ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయం డైరెక్టర్ డా|| వి.వి. యల్. నరసింహారావు గార్లను చూడవచ్చు.

క్లాపిస్తూ మన సాంస్కృతిక సంక్షేపమనదగ్గ అనేక గ్రంథాలను డాక్యుమెంట్ చేయించ వల
సిన అవశ్యకతను వివరించారు.

ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం డై రెక్టర్ డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు ప్రసంగిస్తూ
ఈ గ్రంథాలయంలో వున్న తెలుగు, సంస్కృతం, ఉర్దూ, పారశీకం, ఆరబీబ్ మొదలైన
పద్యాలగు భాషల్లోని గ్రంథాలలో బిన్న సంస్కృతులకు అద్భుతమైన సమన్వయం సాధించి
భారతీయ సంస్కృతి ఉజ్వలం చేయగల శక్తి గ్రంథాలయనికున్నదని ముఖ్యంగా హిందూ
మహమ్మదీయ సంస్కృతులను సంఘటింపజేయగల అమూల్య గ్రంథాలు ఈ గ్రంథాలయంలో
ఎన్నో ఉన్నాయని వాదించి తెలుగులోకి తెచ్చే ప్రయత్నం చేస్తున్నామని విశదీ
కరించారు.

సభా ప్రారంభంలో గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయం తెలుగు పండితులు శ్రీ రాధాకృష్ణ
శాస్త్రి ఆంధ్రులకు స్వాగతం పలికి వేదిక మీదకు ఆహ్వానించగా సంస్కృత పండితులు శ్రీ
డి.కె. శ్రీనివాసాచారి వేదపఠనంతో ప్రార్థన చేశారు.

సంస్థ డై రెక్టర్ డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు వందన సమర్పణ చేయటంతో సభ
ముగిసింది.

ఆంధ్ర పత్రిక

4-12-1984

28-2-85న సూఫీజమ్ పై జరిగిన సభలో (ఎడమ నుంచి కుడికి)
డా॥ గులామ్ మొహియుద్దీన్ (వక్త) డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు (అధ్యక్షులు)

23-5-85న విదేశాల్లో ప్రాచ్య భాషా శాస్త్రాల అధ్యయనం అన్న అంశంపై
జరిగిన సభలో (ఎడమ నుంచి కుడికి) డా॥ శ్రీధర్ బాబు (వక్త)
డా॥ వి వి యల్. నరసింహారావు అధ్యక్షులు.

శుకసప్తతి : ఒక పరిశీలనము

డా. ఎం. కులశేఖరరావు

(గత సంచికలకు)

ఆంధ్రదేశమునందలి గ్రామీణవాతావరణము, కృషివలులు, వారసుభవింతు కష్టనష్టము లిందు సహజముగా వర్ధింపబడినవి. కేవల మూహపై నాధారపడి వర్ధించుటయందుకంటె తాను చూచిన యంశమును వ్రాయుటయం దీతనికి విశ్వాస మున్నట్లున్నది.

శృంగార రసము నాధారముగాజేసికొని కావ్యరచనము చేసిన కదరీపతి విరహమును వర్ధింపక పదలునా? కాని, యిందు వర్ధింపబడిన విరహము గిగిక, వరూధిని వంటి ప్రబంధ నాయక లనుభవించినట్టిది కాదు చాల సామాన్యమును సహజమును నైనయట్టిది. ఒక కథలో ఒక పేద బ్రాహ్మణుడు కథానాయకు డైనాడు. అతనికి నాయక దర్శనము కలుగకపోగా విరహము మాత్రము కలిగినది. అతనికి శిశిరోపచారములు చేయుటకు దాసదాసీజనముగాని, ఊరటకలిగించు టకు విదూషకాది నర్మసచివులు కాని లేరు. అప్పుడు తనంతట తానే విరహము ననుభవింతును. అది యిట్లుండును.

“ఒడిలోన పంచాంగ ముంచుకొన్నది గాన—కెటుపోయె ననుచు నూరెల్ల వెదకు
పనిలేని పని వీధిజనుచు గ్రమ్మరు నాత్మ—గృహమంచు నిల్లిల్లు దూఱు
నపుడు భుక్తియొనర్చి యవునవే సంకటి—తింటినా యని యింటతెఱవ నడుగు,
గురువదోపతి గట్టికొని యెవ్వరో యిట్లు—గట్టిపోయిరటంచు గలవరించు
గడియలోడెల్లెవారె భాస్కరుడు గ్రుంకె—జాగురేలించు సందెపై సందె వార్చు,
గంతుమాయల నుమ్మెత్త కాయ దిన్న—పొలుపు సారెకు డెల్పు నప్పడమివేల్పు”

రాజులు గాని, సామాన్యులుగాని వేటాడునపుడు ఈ వేటకాండ్రు జంతువులను సంహరించుట సామాన్యమే. కాని, వేట కొంత ప్రమాదముతో కూడిన క్రీడ. జంతువులను సంహరించు స్థలము మానవుల కనుకూలముకాని అరణ్యము కదా! అందునలన ప్రమాదములు సంభ

విందుట సహజమే. కాని మన కావ్యకర్తలు జంతువుల మరణమునే వర్ణింతురు. వారు అన్యధా భావింపనుగూడ భావించరు. ఈ కావ్యకర్త ఒక పద్యమును వ్రాసినాడు.

భటుడొకడు విందుఁ జూరకంటఁ బందినేయ

మిట్టిపడు మిందు మెఱసి నట్లు దై తూరి

యది భయద ఘుర్ఘురారావ మడర నతని

రెండు తొడలును వెనఁ గత్తరిలగఁ జంపె.

ఇందు వేటకాడే మరణించుట సంభవించినది. వేటకు వేడలిన రాజుగారు అనేక మృగములను సంపాదించినను, కొందఱు మృగములను కోల్పోక తప్పదు. ఆ యథార్థమును కప్పిపుచ్చని కవి భానినే చెప్పెను. ఇక వేటయందు పయోగింపబడిన ఆయుధములు చూడుడు. 'చంకులు, గుడి యలు, వలత్రాళ్లు, మోకులు, బిసలు, మాఱములు, పెద్దవిండ్లు, పచ్చకట్టెలగుడుల్, బలుతు పాకులు, గొడ్డండ్లు, మవ్వంపుటురులు, పాడిగువ్వలు, మోటుపలకలు. పోటు గుంజలు, చిక్కములు, ఉరుల్' మొదలగు సాధనములు కవి తాను స్వయంకా వేటకా డగుటచేత కాబోలు, తనకు తెలిసినవి, తన ప్రాంతపువారు విరివిగా నుపయోగించు సాధనములనే 'పేర్కొనినాడు' కాని 'పరశుపట్టిసపాళముద్గరా'ది సాధనములను 'పేర్కొన్నవాడు కాదు.

లోకమున ననేక విధములైన మనుష్యు లుండురు. వారిలో నొక్కొక్క రొక్కొక్క విధముగా నాలోచించు చుండురు. వీరినే మనము భిన్న మనస్తత్వము కలవారని పేర్కొందుము. ఇందు మరికొందరు బహు చిత్రముగా నాలోచింతురు. జీవితమును గురించి వారి దృక్పథమే యితరులకన్న భిన్నముగా నుండును. వా రెండు కావిధముగా ప్రవర్తింతురో చెప్పట మనకు సాధ్యముకాదు కాని, మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని కారణములను చెప్పదురు. ఇట్టి విచిత్ర మనస్తత్వము కలిగిన నాయకుడుగల ఒక కథ యీ గ్రంథమునందు వర్ణింపఁబడియున్నది. అది యిట్లుండును. ముల్కినాడను దేశమున విజయ భవనమును పట్టణము కలదు. అందు దృఢవర్మ యను దళవాయి కలడు. అతని ముద్దుల కుమారునిపేరు జయకేతనుడు. గొప్పదైర్య స్థైర్య పరాక్రమములు కలవాడు. అందును సుందరుడు. 'నాని దనివార జూడని వనజగంధి—చూచి తలయూచి మెచ్చని సురుచిరాంగి, మెచ్చి విరహోర్తి నొందని మీననయన-గలుగ దొకతైన నవ్వీర్చి చెలులలోన'. ఇట్టి వానికి తగిన వధువును చూచి పరిణయము చేయుటకు తల్లిదండ్రులు సంకల్పించిరి. వారి సంకల్పము జయకేతనునకు తెలిసినది. అతనికి వివాహ ప్రసక్తియే నచ్చదు. స్త్రీలతో స్నేహము చేయుట యనగా నాతనికి విపరీతభావ మున్నది. 'ఎక్కడిజోలి? పెండ్లి

విజ్ఞాన సరస్వతి

యగు దెట్లు? సదుఃఖతరాజవంశము ఒక్కజమే, నహింపగలనా లలనం గలనైన జూడఁ, దాద్రు కృతలాలకించి వినుచెన్నడు లే దిది, మీ రెఱుంగరే, యక్కట! భామినిజన విహారత మాన ధురీణు డోర్పునే" యని తాను మానధనుడనని తన మానధనత్వమును ప్రకటించుకొనెను. అంతే కాదు. "కాలమాటజ్ఞులఁ గలిగింప నగుగాని, యతివలతోడ మాటాడనగునె? పులుల మీసముల నుయ్యెలయొగనగు గాని-వారిజాక్షల చెంతఁ జేరనగునె? దంభోభిహతి సముద్ధతి కోర్వనగుగాని, లేమల పల్కు లాలింపనగునె? బడదాగ్ని బిడికిట నొడియంగ నగుగాని-కుసుమ గంధులపొందు గోరదగునె? కట కట, మూర్ఖమర్కటకరలస్థ కల్పవరు సూనమాలికా కల్పు డగుచు-సర సుండగు మర్త్య డంగనాజన మహోగ్ర మోహసంసార విషరితోఁ గూలనగునె!" అని తన నిశ్చి తాభిప్రాయమును ప్రకటించినాడు. స్త్రీలతో నింతటి ద్వేష మీతని కెందులకో తలిదండ్రులకు, మంత్రులకు, స్నేహితులకు, మన వలెనే తెలిసినది కాదు. అయినను, మంత్రిమణి లాతని వదల లేదు. గార్హస్థ్య జీవితములోని దర్శనసూక్ష్మములు, సాంసారిక జీవనమునందలి మాధుర్యములు అతనికి వివరించి, వివాహము చేయుటకే నిశ్చయించిరి. ఇక తప్పించుకొనుట సాధ్యమకాదని భావించిన జయకేతనుడు 'చనియెద నిక నొక్క వింత దేశమునకు, భామాజనంబుల మోముఁ జూడ నోపలేనని" జనపాలునకు, జనని జనకులకుం జెప్ప కతడు పాండ్య భూమండలమునకు వెదలి పోయెను. అచట ఒక ఉద్యానమున విడిచిచేసినాడు. కాని ప్రపంచమున స్త్రీలులేని చోటుండదు కదా! ఉద్యాన పాలకుని పుత్రి యాతని చూచినది. అతని రూపు రేఖా విభ్రమాదులను గురించి తండ్రికి చెప్పినది. అతడు పాండ్య జగత్తీశ్వరునకు విన్నవించినాడు. అతడు జయకేతనుని యొద్దకు వెడలి 'ఓవత్స నిను మనంబున-భావింపగ సార్వభౌమ పర్యాయ శుభ శ్రీవిభవము గననయ్యెడు-నీవెవ్వరి వాడవయ్యె? ' అని ప్రశ్నించినాడు. కల్ల, కపటము తెలి యని జయకేతనుడు నిజవృత్తాంతమును చెప్పెను. ఇది విని 'పెండ్లి యొల్ల మను జాడ్యమతుల్లలరే జగంబులన్' అని విశ్రాంతుడైనాడు. తలిదండ్రులు గాని, స్నేహితులుగాని, చేయని సహృ దయమైన పనిని పాండ్యరాజు చేసెను. అతనిని లాలించి 'ఒక పేజు నిమిత్తము గల్గియున్న నెమ్మనమున సంశయింపక క్రమంబున నా కెఱుగంగఁ జెప్పుమా!' అని పలికినాడు. ఇదివర కెవరికిని తెలియని రహస్యమును జయకేతనుడు చెప్పెను. 'పూర్వమొక రాజహంస యుండెను' దానికి రెప్పవలె నెల్లప్పుడు కలిసియుండి కాపాడుచుండెడు భార్య కలదు. ఆ హంస మిథునము దాంపత్య సౌఖ్యము లనుభవించుచుండెను. ఒకసారి భర్త యగు రాజహంసము కాంచన కమల ములుగల ఒక సరస్సును దర్శించుటకు తన చెలికాండ్రతో వెడలెను. అచట సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై కొంత కాలము క్రీడించెను, చెలికాండ్రు క్రమముగా తమ యింద్రికు వెడలిపోయిరి.

క్రీడా నిమగ్నుడైన యీతనికి మాత్రము కొంచె మాత్రమైనది. చెలికాండ్రు తిరిగి రాగా తన నాభుడు రానందుకు పెంటి హంసము విరహార్తిని పొడిచినది. అంతేకాదు; 'అమ్మనేజెల్ల; నెవ తెయో యవలనొక్క-కొమ్మ నా ప్రాణవిభు నేలుకొనియేనేమో? కాక యుండిన ననుజేరకయున్నె? యని ప్రలాపించి కనుమూసె నాక్షణంబ' ఆ వార్త విన్న పురుషహంసము, విరహముతో విలపించి కొంత కాలమునకు కన్నుమూసి, తిరిగి మనుష్యజన్మమున జయకేతనునిగా నవతరించెను. కాని, పూర్వజన్మ స్మృతి యుండుటవలన తన పెంటిపై గల మోహము వదలని కారణముగా దానినే స్మరించుచు అన్యకాంత పరిగ్రహణము చేయకున్నాడు. ఇది తెలిసికొన్న పాండ్యరాజు మారు మాటాడక వెడలిపోయినాడు.

కాని కథ అంతటితో ముగిసినదికాదు. పాండ్యరాజు కుమార్తె శాలికయను యువతి జయకేతనుని రూప సౌందర్యాది గుణములను విని విక్రాంతయై 'నలవిభుడు జయధ్వజుడే నావిభుడంచు' దలంచినది. దానికితోడు 'వలపులజేడు కెంపుజిగివంపు మొగంపు పటాణిసూకి కన్నులుగల వింటనప్పుడు వినూత్న శరావలు లేసి'నాడు. ఈ వార్త రాజుగారిదాక వెళ్ళినది. అదియెట్లున్న సాధ్యముకాదని యథార్థము తెలిసిన రాజు భావించెను. విచారించెను. కాని మృదులవాణియను అంతఃపుర పరిచారిక యొకరై శాలికా జయకేతులకు వివాహము గావించుటకు ప్రయత్నించి, జయకేతనుని యొప్పింతునని చెప్పినది. సరే-తన ప్రయత్నము ప్రారంభించినది కూడ. ఒకనాడు రాజకుమారిని చక్కగా నలంకరించి జయకేతనుడు నివసించియున్న ఉద్యానమున ప్రవేశించినది. అతనికి వినిపించునట్లుగా, రాకుమారి వచ్చుచున్నదని ప్రకటించినది. అంద రందుండి తొలగిపోవలెనని యాదేశించినది. అమె యెదుట పెండ్లివార్త తేవలదని యజ్ఞాపించినది. దానికి కారణముకూడ వివరించినది. పూర్వజన్మమున హంసియగునామె, భర్తతో తాత్కాలిక విరహమును పొంది అతడు 'ఒండొక మగువం దగులుకొని మఱచెనొకొ' యని ప్రాణములు విడిచెననియు చెప్పినది. ఇది జయకేతనుడు విన్నెను. అతని స్త్రీ వైముఖ్య మెటు పోయినదో! 'వినినంతఁ బెన్నిదానమును గనుగొన్న దరిద్రుఁడొలి మనుఁడా జయకేతనుడల తలోదరీమణి తన సొమ్మని' తలచినాడు. రాజును నాతడు వేడుకొనుటయు, నాతడు సమ్మతించి వివాహము చేయుటయు నవ్యలికథ. 'మును నేనొనర్చు నేరము - మనమున కెంచంగ దగదు మగువా' యంచు నాత డామెను ప్రార్థించుటతో కథ ముగియును.

పూర్వజన్మ వృత్తాంతము మాట యెటులున్నను, హంసి కథపై నాతనికి విశ్వాసమున్నది. హంసివంటి భార్య తనకు లభించునా యనియే తొలుతనుండి యీతని సందేహము.

విజ్ఞాన సరస్వతి

ఆ సందేహమును దీర్చుట కెవరును ప్రయత్నించనేలేదు. మృదులవాణి ప్రయత్నించి సఫలమైనది అనగా, జయకేతనుని మనమున కనుగుణముగా నామె ప్రవర్తించి పరిస్థితి ననుకూలించ చేసినదన్నమాట. ఎంతటి మనోధార్మ్యము కలవాడైనను, పరిస్థితులు అనుకూలించినపుడు తొంగిపోక తప్పదను పద్ధతి యట నన్వయించినది. కళాపూర్వోదయమున సుగ్రాతికి శాలినుడు వశమగునట్టిదే యీ ఘట్టముకూడ. భేద మేమైన నుండవచ్చునకాని, నాయకుని మనస్తత్వము నాధారము జేసికొనియే యీ కథలు నడిచినవి. కథయంతయు చెప్పితిని కావున దీనిలో వియింకొక యంశము మీకు తెలిసియే యుండును. ఆసభ్య శృంగారము నామమాత్రము కూడ నిందులేదను విషయమే యిది. ఇట్టి కథలను శుకసప్తతి యందుండగా కదరీపతి యసభ్యములైన కథలనే వ్రాసినాడని యెట్లందుము?

కావ్యము నాశ్రయించియుండు నవరసములందు హాస్యరసము కూడ నొకటి. నాటకకర్త తీరసమును పోషించి ప్రేక్షకులను వినోదింపజేయుటకు కొన్ని పాత్రలను, పుష్పములను సృష్టించుకొనుచుండును. కాని, కావ్యకర్త తీయంశమున నంతచిశ్రద్ధ వహించినట్లు కాన్పించదు. మిక్కిలి హాస్యగాడుగా ప్రసిద్ధికెక్కిన తెనాలి రామకృష్ణుని వంటి కావ్యకర్తకూడ ఎచ్చటినో తప్ప హాస్యము జోలికిపోలేదు. కదరీపతి విశాల కథాసందయముండి యుండుట వలననేమి, స్వయముగా హాస్యమునకు స్థానమును కల్పించవలెనని భావించుటచేనేమి, కొన్ని సందర్భములందు ఈ రసమును పోషించెను. కావ్యగతమైన వేశ్యలు సుందరీమణులే. వీరి విలాస విభ్రమములకు విటులు లోనగుట వింతకాదు. కాని సంకటమంతయు వేశ్యమాతల వలననే. వీరు విటుల పాలిట పండ్లచెట్లమొదట ముండ్లకంపల వంటివారు. వేశ్యాసుందరి నధీనము చేసికొనవచ్చునేమోకాని, ఆమె తల్లిని స్వాధీనము గావించుకొనుట కష్టతరమైనవని. విటులకు వేశ్యమాత యిట్లు కన్పించునట.

“దాని నుతియింపఁదరమోనె? తాటకా వ — ధూటి తల్లియొ, పూతన తోడబుట్టొ,
శూర్పనఖ మేనగోడలో, చూడ లంకి — ణీ తనూజయో యనగ వన్నియకు నెక్కె.”

చదివినప్పుడు చిరునవ్వు తెప్పించు ఉపమానములామె స్వభావమును వ్యక్తము చేయగా దాని చేష్ట విన్నప్పుడు రూపము ప్రత్యక్షమై హాసమే కలిగించును.

“గూనిపి పనరాదు కోలములినిజొచ్చు — గొడిపె మో మనరాదు గొడగసాగు
బాకిమో మనరాదు పగసాటి బెదరించు — నొంచీవల్లనరాదు కంటగించు,

నరవెండు కనరాదు నాడెల్ల జగడించు - వాటు గా లనరాదు చేటుదెచ్చు.

చెవుడనగారాదు చేటుయెత్తుక వచ్చు - గ్రుడ్డికన్ననరాదు గొట్టుసేయు,

వెట్టియనరాదు పైంది వెక్కిరించు - కామిడనరాదు మొగమున గంటువెట్టు

పెంకి యనరాదు పట్టి గుంపెనలుసేయు - ముద్ది యనరాదు గ్రుద్దు నయ్యెద్దు మొద్దు”.

ఇన్ని అదలక్షణములు దాని స్వరూపమున కలవని చెప్పి, దానికి నిజము చెప్పిన సహించని అవగుణముకూడ కలదని హాస్యప్రధానముగా కవి చెప్పియున్నాడు.

ఇది భావగతమైన హాస్యము. శబ్దగతమైన హాస్యమును చేయుటయందును ఈ కవి నేర్పరియే. ఒక దీప బ్రాహ్మణునికి ఒక గోపత్రీపై ప్రేమజనించినది. కాని, ఆమెను చూచుటకుగాని, చూచిన మాటాడుటకుగాని యవకాశము లభించెడిదికాదు. ఈతని నామె చూచినప్పుడు నమస్కారముచేయుట, యాతడు ప్రతినమస్కారము చేయుట - ఇదియే వారికిగల పరస్పర సంబంధము. ఇట్లుండగా ఎటులో ఈ పేదవిప్రుడు ఆమె సొన్నిద్యమును - నీలాబ్ధి రేవులో సంపాదించినాడు. తరుణమును విడువక తన మోహమును వెల్లడించినాడు. పాప మీ బాపనికేమి కలదు? రాజ్యమా? సంపదలా? వైభవమా? అయినను త్యాగమునకు మాత్రము వెనుకాడిన వాడుకాదు. ఆమెతో నిట్లుపలికెను.

“పదైవర్థనము నీపాదాబ్జములు సోక - మ్రొక్కినగాదషే ముద్దుగుమ్మ

జందెము ల్నీ గుబ్బచను లంటగా గొగి - లించిన గాదషే మించువోడి

వేల్చి వేల్చినచేత వెనసీకు వక్కాకు - లిచ్చిన గాదషే యిందువదన

వేదము ల్గడు చదివిన నోట నీమోవి - యానినగా దషే యబ్జవదన

యింతకంటెను నన్ను నీవేమిసేయు - దనుచు నొండాడవేని ప్రియంబుగంట

నీవు తెచ్చిన కడవలో నీళ్లుదెమ్ము - ధారవోసెద నావిప్ర ధర్మమెల్ల.”

పాత్రోచిత భాష, దానికి తగిన భావము, తన వెట్టిదనము, అమాయకత్వము - ఇవన్నియు గూడిన నీ పద్యము విన్నప్పు డా గొల్ల పడుచుకు వలెనే మనకును నవ్వుపుట్టించును. ఇట్టి వింకను చూపించవచ్చును.

కవి, కావ్యము నెంతటి యాలంకారికముగా తీర్చినను, కొన్నిచోట్ల యదార్థ విషయము జను చెప్పకుండుట సాధ్యముకాదు. అలంకారములపై మక్కువ కలవారు. స్వాభావికముగా

వర్ణించియు, దానిని స్వభావోక్తి అలంకారముగానే భావించిరి. అనగా దానికి అలంకారస్పర్శ కలిగించిరి. ఈ కట్టుబాట్లకు లొంగని కవులు కొందరు పీని నధిగమించి వాస్తవికముగా కొన్ని సందర్భములందైన రచన చేయుట కుప్రకమించిరి. అట్టివారిలో కదరీపతి కూడ చేరును. గార్ల స్త్యమును గురించి యీతని మాటలు వినుడు.

“ఎంత దుఃఖమైన నింటికి వచ్చి యి - ల్లాళిమొగము చూచినపుడె తలగు
నిది యెఱింగి కాదె ఋషులు వశిష్ఠాదులును సభార్యులగుచు వినచి గనిరి.

భార్యల విధులలో సీపను ఏకాలమున చేరకపోయినను, పూర్వకాలపువాడు కాబట్టి కదరీ పతి యిట్లు వాస్తవికముగా చెప్పెను. “ఒడలంట రాళ్లు పిసుకం—గడివెను వేన్నీళ్లనీయ గంధము వెట్టెఁగ వడక యమర్చగ, చేతికి—విడమీయగ భార్యకాక వేజాక తగునే”

ఇందలి విషయము కొట్టవచ్చినట్లు మనకు కాన్పించినను, నాటి యభ్యర్థమే యిది.

నారాధచిరార్థసూక్తియగు నన్నయభట్టు తన కావ్యమున ప్రారంభించిన వేళ యెట్టిదోకాని, అంతర కవులందరును, సందర్భమున్నను, తేకున్నను, కొన్ని సూక్తులను తోకముపై విసరుట తమ విధిగా భావించిరి. ఇట్లు చేసి కావ్యమునకు ఉపదేశమును, ఒకప్రయోజనముగా వారు స్వీకరించినట్లును ప్రకటించిరి. ఈ విషయము శుకసప్తతికర్తయు మెనుకాడ లేడు. కొన్నిసూక్తు లాదాహరించదగినవి. ఇది రాజనీతికి సంబంధించినది.

“దొరయైన యేతడు మరచియు—పరభూమికి బోవరాచు పనిగల్గినచో
నురుతర నిజభటయుతుడై—యరుగంగగు లేకి యున్న యాపదతొదవున్”

ఇవిలోక వ్యవహారమునకు సంబంధించినవి.

“కలిగినప్పుడెల్ల చెలువుని చెంగట - నడగి మడగి యుండు టరిదికాడు

చేరి లేమియప్పు డారీతినుండెనా—యది పతివ్రతా జనాగ్రగణ్య”

“.... కల్పివోవ, వెన్నెంటునే పోవునే మఱి వివేకము లోకములోని వారికిన్”

“ప్రాణవిభు డగ్గిన కార్యము చేయవచ్చునే”

శ్రీలను గుఱించి యీ నాటి వారికి మంచియభిప్రాయము లేదు. సుమతి శతకకారుని వంటివారుకూడ శ్రీ సంబంధకముగా సదభిప్రాయమును వెల్లివిచ్చలేదు. అయినను, వారి యీ

దృష్టి వేశ్యలకే సీమితముగా భావించిరిమేని, శ్రీలపట్ట వారు సంకుచిత దృష్టి కలవారుకారను సంశయము లేదును. ఇచ్చకములు గలిగిన శ్రీలను గురించి కదరీపతి యిట్లు చెప్పివాడు.

“జలదముల కింతకలిగిన కలుగనిమ్ము - కమలనేత్రల మదికి నిలుకడలులేవు
కావున పథుటికల యిచ్చకంబులెల్ల - విశ్వసించిన మగవాడు వెట్టివాడు”
“బిసరుహనయనలు మాయా-గ్రసరల్ మరివారి పొందుగారాదె కదా
యనమాన మనీషాధ్యులు - పసియింతురె యాడు ప్రతిమ ప్రాసినయింటా”

ఇవి సిత్య సత్యములు కాకపోయినను, ఆనాటి సామాజికుల యభిప్రాయ మిం దిమిడి యున్నదేమోయని మన ముహించవచ్చును.

ఈ వ్యాసాంతమున నింకొక్క యంశము చెప్పవలసి యున్నది. క్రి.శ. 17వ శతాబ్దిమునాటికి, అనగా కదరీపతి కావ్యము వ్రాయునాటికి భారతదేశమున, అంధ్రును దక్షిణమున తురుష్కుల ప్రభావ మధికమైనది. దానితోబాటు, వారి భాషలైన ఫార్సీ, అరబ్బీ, కొంత వరకు ఉర్దూభాషల ప్రభావముగూడ వచ్చినది. తత్పరిణామముగా నీ కావ్యమున అనేక ఆన్యదేశీయ పదములు కాన్పించును. చునేదార్ (జూరుడు) దట్టి, నభరువాడు (సైను) పసుల (ఫసీల్) గోడలు, పాపొసు, బురుసీసు (దుప్పటి) ముఖములు. ముసైడు, సిరాజులు (షీరాజు పట్టణపు వస్తువులు) సామాజీ తేజులు (సమరాన్ ప్రాంతపు గుఱ్ఱములు) హిజారు (లాగు) దుమాలు, వజీరు, వంబి వచేకపదము లిందున్నవి.

ఈ విశేషమును చూడగా, కదరీపతియను నీ రాజకవి తాను కవిరాజు అనిపించుకొనుటకు తగియున్నా డనిపించును.

జక్కన విక్రమార్కచరిత్రలో సమకాలిక సాంఘిక విశేషములు

డా. నీరజాచక్రవర్తి

(గతసంచిక తరువాయి)

వివాహమునాటి భోజనమును జక్కన చవులూరునట్లు వర్ణించెను. కన్నులు జిగిలుమను రాజాన్నము, ఉపమింపరాని సద్యోహృతము, అమృతోపమానములైన పిండివంటలు, పప్పు, కమ్మని పదార్థములు, బహుపాకరుచులైన పాయసములు, తగు వాసనా హాసితములైన పచ్చళ్లు, వడియగట్టిన యానవాలు పెరుగు, సరస మధుర రసావళి సముదయములు, పంచసార సమంచిత పానకములు, ఊరగాయలు, కమ్మని కస్తూరి నెత్తావికైపు చేసినవల్లని యుదకములు, ఇవన్నియు నానావి భోజనమున నుండెను.⁸⁷ మరియు పంచరచనారంజితములైన బహువిధ మాంసవ్యంజనములును, రసికరసనాతహఃఫలంబులగు పరిపక్వ ఫలంబులు నుండెను.⁸⁸ జక్కన తెలుగుకవియగుటచే పప్పు, పచ్చళ్లు ఊరగాయలు, పాయసములతో తెలుగుదనమును గ్రుమ్మరించెను. కళాపతియను పాతాళరాజకుమార్తె విక్రమార్కుని 'షడ్రసోపేతమైన చతుర్విధాన్న పానాదులం బరితృప్తుంజేసి' నది.⁸⁹

వివాహమునకు వెనుక వైదర్భుడు గజాశ్వరత్నాభరణములు, నయనానందారవిందాక్షులను, నవవస్త్రావళులను అరణమిచ్చెను.⁹⁰ అప్పగింతలు, ఉపదేశములు ఆనాడు నుండి నట్లు గానవచ్చును. అనంగవతి భర్త వెంటపోవునపుడు తల్లికి నమస్కరింపగనే, యామె కుమార్తెనక్కన జేర్చుకొని, యోధార్చుచు, విక్రమార్కుని గుణగణములను బోగడినది. ఆతనికి పట్టిపుడేవియగు ననంగవతి సకలరాజన్యకాంతలు కొలువ కొలువుండవలెనని, పతి కనుసన్నలలో మెలగుచు, నాతనికి హితుల నెరిగి గౌరవించుచుండవలెనని, మదిలో పతినే దైవముగ తలంచు చుండవలెనని, నాతడే భామ కేడుగడగ భావింపవలెనని బోధించెను.⁹¹

87. 4-188

88. 4-189

89. 8-34

90. 4-190

91. 4-196

మణిమయ కవాటము బుండెను.¹¹⁰ అభ్యంతరమందిర నిర్మాణముండెను.¹¹¹ ఒక్కొక్కచో
మందిరములకు కనక కుడ్యము బుండెను.¹¹² చంద్రకాంత శిలాసౌధ చంద్రశాల బుండెను.¹¹³

దేవాలయ ప్రాంగణములందు స్పృహకమణికుట్టిమము బుండెడివి. ప్రసిద్ధులగు సిద్ధుల,
నవనాథుల చరిత్రములు వర్ణములతో చిత్తరువులుగ లిఖింపబడుచుండెను.

ఇవన్నియు బరికింప నాచిజనుల విలాస జీవనము, రసికత యెంతయు వ్యక్తమగు
చున్నవి.

ఆయుధములు — విక్రమార్క చరిత్రమందు కొన్ని యాయుధములు మాత్రమే పేర్కొన
బడినవి. ప్రాస, పట్టన, పరిఘ, తుర, చర్మ, బాణ, బాణాసన, తోమరములు;¹¹⁴ అత్తశము,
శూలము, కత్తులు, బల్లెములు కుఠారములు;¹¹⁵ కెంపుటరిగె¹¹⁶ వాడుచుండిరి. ఆయుధములు
సైతము నవరత్నాద్రిభావితములు.

ఇతరవిషములు — జక్కనకు తరువాతి కాలముననే వివాహమున మాంగల్యధారణము వాడుక
లోనికి వచ్చినట్లున్నది.¹¹⁷

గర్భిణులైన స్త్రీలు ఏది కోరినను ఇచ్చుట, వారిని సంతోషపెట్టుట యీనాటివలెనే
యానాడు నుండెను. చంద్రగుప్తమహీకుని భార్య లంతర్వత్తులుగ నున్నపు డాతడు వారితో
పులిజాన్నును నేడుకన్నును దెమ్మనినను చెచ్చువాడ, ప్రియమైనవి యెల్లను జెప్పడంచు

110. 6-84 111. 6-105 112. 4-219

113. 7-198 114. 2-240 115. 4-98 116. 6-74

117. 1. “పంచపదనుని కను జేగురించెనేని
రక్షణంబున తమ యాండ్ర తాళ్ల తెగవె” (కాశీ. 7-80).

2. హరుడు హాలాహలముఁ బానముచేయు ఘట్ట మిది —

కం. “మ్రొంగెడువాడు హరుండని

ప్రమింగెడిదియు గరళమనియు మేలని ప్రజకున్

ప్రమింగుమనె సర్వమంగళ

మంగళ సూత్రంబు నెంత మది నమ్మినదో”

(భాగవతము 8-241)

బల్కును, పంతము నొక్కరీతిగాగ ననెను,¹¹⁸ పులిజున్నును,¹¹⁹ ఏడుకన్నును సాధారణ లభ్యములుగావు. ఇట భార్యల తృప్తల జేయుట కర్తవ్యము గాన నట్లు పల్కుట యుచితమే !

సంతానమునకు యథావిధిగ జాతకర్మము చేసెడివారు. చంద్రగుప్తుడు నల్వరు పుత్రులకును జాతకర్మ క్రమానుసారము గావించి, వారి వారి నక్షత్రముల జన్మసమయముల ప్రకారము నామకరణము జేసెను. ¹²⁰

అంజనము వేయుట ¹²¹ వాడుకలో నుండినట్లున్నది. భర్తృహరికి వేద వేదాంత మర్మములన్నియు 'నంజన మల్పిన వానికిన్ ధరాక్రాంతములైన పెన్నిధులు గన్నులకుం బొడచూపుకైవడి' నాత్మలో గోచరించెనట ! ¹²²

శకునములు, దుర్నిమిత్తములను ప్రజలు నమ్ముచుండిరి. విజయపాలుడు వేటకు బయలుదేరుచుండ, కొన్ని దుర్నిమిత్తములు కానవచ్చెను. ఫరిజనము వారింబినను చివర వేట కేగిన విజయపాలుడు శాపగ్రస్తుడయ్యెను. ¹²³

అంగికములగు శుభసూచనములు, అనుకూల సమీరసంచారములు, నానా దర్శాది మంగళ ద్రవ్య ¹²⁴ సందర్శనములు, అవసీసురాశీర్వాదములు, పుణ్యాంగనల సేనలు — యివన్నియు నైన వెనుకనే విక్రమడు యుద్ధమునకు బయల్పెడలెను. ¹²⁵ ఆయా కార్యములపై ప్రజలకు గల నమ్మకము వెల్లడియగుచున్నది.

యుద్ధాదులు, కార్యసిద్ధికై వెడలునపుడు తగిన ముహూర్తములలోనే యా యా పనుల నారంభించుట జరుగుచుండెను. విక్రమార్కుడు శక నరపాలునిపై దండు వెడలునపుడు

118. 1-169; 119. "అడవిలో సీతమ్మకాయె వేవిళ్ల, పులిజున్నుమనసని పురుష నితోజెప్ప" - శ్రీర రామాయణపుపాటలు. ఇందు పులిజున్నుప్రసక్తియున్నది.

120. 1-172, 173, 183.

121. అంజనము - ఇది కాటుక. ఆరు విధములు. శబ్దకల్పద్రుమము.

122. 1-192. 123. 3-74.

124. మంగళకరవస్తువులు 50 అని వాడుక. శబ్దకల్ప. పంచమ భా. పు. 2

125. 4-55

మోహూర్తికోత్తంసులు నిర్ణయించిన 'నిశ్చితవేశన్' బయలుదేరెను. ¹²⁶ నేటికిని శుభాశుభ సూచకములగు నీ శకునముల నమ్ము జనులుండనే యున్నారు.

ఎవరైన నొకరిని జూచుట కేగునపుడు రిక్తహస్తములతో బోరాడను నియమము పాటించబడెను. రాజును జూచుట కేగిన చెంచురాజు రాజుకు వన్యములైన కానుక లిచ్చెను. ¹²⁷ సదానందుడను సిద్ధుడు విక్రమార్కుని కడకు వచ్చినపుడు కాన్కగ నొక రత్నమిచ్చి దీవించెను. ¹²⁸

కాలక్షేపమునకు కథలు చెప్పకొనుట వారికి పరిపాటి. ఇది విక్రమార్కుని యలవాటు గూడ. తానేర్చిన విద్యను దీపస్తంభము, కర్పూర కరండము, సువర్ణ కలశములపై ప్రయోగించి, యతడు కథలు చెప్పించెను. ¹²⁹

శ్రీలకు సరులు గ్రుచ్చుట, చిత్తరువులు వ్రాయుట, చిలుక పెండ్లిండ్లు చేయుట, పాట్టిగానాడులు, వీణావాదనము ¹³⁰ మొదలైనవి కాలక్షేపములు. మరియును

“అకాగజాకృతు లలవడ జనులకు

జూపవచ్చిన బహురూపులనగ....”

(1-85)

అనుటవలన కాలక్షేపమునకై బహువిధములగు రూపధారణములతో నాటకాదులు ప్రదర్శింపబడుచుండెనని తోచును.

కార్యారంభమునకు ముందు కార్యనిర్వాహకులకు తాంబూలాదు లిచ్చి సత్కరించుట యుండెను. సిద్ధన మంత్రి జక్కనకు కావ్యము వ్రాయుటకు ముందు “సవిశయంబుగా గనక మణిభూషాంబర తాంబూలంబు తొసగి” ¹³¹ గారవించెనట !

“నిరవధిక భక్తి రసాతిశయ ప్రాణోపహార సమర్పణ మహాభీరవర శిలా ప్రతిరూపంబుల వలనను” ¹³² అని పేర్కొనబడుటచే, భక్తులు ద్రేకమున బ్రాణముల నుపహారములుగ

126. 4-49

127. 2-124

128. 6-6

129. 6-39, 7-5, 8-3..

130. 4-147

131. 1-29

132. 2-51

సమర్పించుటయు, వారిని మహావీరులుగ పరిగణించి శిలలు స్థాపించు వాడుకయునుండెనని వ్యక్తమగుచున్నది.

విక్రమార్కుని వివాహసందర్భమున చదూవరు లిద్వరును “సహజరీతి పుష్పశరుడు త్రాసునదూచి ప్రియముతో బంచిపెట్టినట్లు” కూర్మి వహించిరట. ¹³³ దీనిని బట్టి త్రాసు వాడుకలోనున్నట్లు తెలియును.

ఇప్పటివలె నప్పుడును జపమాల వాడుకలో నుండినది. వాగ్రమణికి “పచికంపు జపమాల”ను జక్కన కేలనుంచినాడు. ¹³⁴

తనకాలమునాటి నాణెములలో మూడు రకములను జక్కన పేర్కొనెను. చూడలు, ¹³⁵ నిష్కములు, ¹³⁶ సొన్నాటంకములు. ¹³⁷

తరుణరంభాదళ, అంభోజదళ, తాళవృంతములను పీవనలుగ నుపయోగించిరి. ¹³⁸ వేరొకచో ‘చెంబట్టు సురటి’ అని గలదు. ¹³⁹ అనగా ‘వట్టువిననకర్ర’ ¹⁴⁰ అని యర్థము. పలయాకారములో చేసిన పట్టువస్త్రము — పట్టుపీవన యన్నమాట.

క్రొత్త వస్త్రపులను బూజించుట, అవి వచ్చిన సందర్భమున దానధర్మాదులు, హోమములు జేయుట మొదలగునవి యుండెను. ఇందుడు తనకు కాన్కగ నిచ్చిన ద్వాత్రింశత్సాల భంజికారంజితమగు దివ్యసింహాసనము నధిష్టించుతరిని, విక్రమార్కు భూపాలుడు శ్రుతిమతమున పురోహిత సమ్మతముగ పుణ్యాహవాచనపూర్వకముగా జలజబాంధవ ముఖ్య సకల గ్రహముల కధిమతమగు హోమ మాచరించెను. అన్నభానాది సమస్తదానములను బ్రాహ్మణ ప్రతతి కొనగెను. ఆ గడ్డె కుచితములగు ధోదశోపచారముల నతిభక్తితో జేసెను. పౌరవృద్ధ పుణ్యాంగనాపాణిపద్మముక్త మాక్రితసముజ్జ్వలావతంసుడై యాసింహాసనము నధిష్టించెను. ¹⁴¹

133. 4-188

134. 2-27

135. 1-21, 2-18

136. 4-201

137. 6-100

138. 4-159

139. 6-67

140. శబ్ద రత్నాకరము పుట. 793

141. 2-95

రాజును గాంచుటకు సామాన్య జనులు వచ్చినను వారికి రాజదర్శన మతి సులభముగ లభ్యమగుచుండెను. ఒకానొక చెంచుల నాయకుడు రాగా, భటు డతనిని “నృపాలు పాలికిం బొచ్చెములేక తోకొనుచు” బోయెనట. ¹⁴²

ధనవంతులై నవారు దానధర్మాదులు, సంఘసేవ చేయుట పరిపాటి. పురందరు డను వై శ్యపుత్రుడు భూదానాదులను, తింధేనుపులాదిగ గల దాన దళకమును, దక్షిణాదులను బ్రాహ్మణుల కిచ్చెను. పెద్ద చెరువుల ద్రవ్యించి ప్రజలకు నీటి వసతులు గల్పించెను. నిరుపేద విప్రుల రావించి వృత్తుల నొనగుచుండెను. ¹⁴³ దీనివలన నిరుద్యోగ సమస్య విక్రమార్కుని కాలమునను నున్నదనియే జక్కన యభిప్రాయముగ భావింపవలసి యున్నది.

విక్రమార్కుడు దేవీస్తుతిలో “లోకరక్షామచే” ¹⁴⁴ అనుటవలన రక్షరేకుల పత్ర పగడములు, నవరత్నాదులు, మణులు కట్టుకొను నాచార ముండినదన వచ్చును.

ఆవస్థానమునకు వలువిధములగు వైద్యములు, మంత్రతంత్రాదు లుండెడివి. విజయ పాలుని యవస్థానము నివారింప దేవ, భూదేవతా సమారాధనలు జరిగినవి. మణి మంత్ర తంత్ర క్రియలు, నానావిధ భూత బలి విధానములు, మహాదానములును జేయబడినవి. ¹⁴⁵

తాపనివారజమునకు చల్లని పదార్థములు వాడిరి. పచ్చకర్పూరము, చెంగలువల పాన్పు, గొజ్జిగి సీటిలేట, చందనపంకము, సన్నగావి వలిపంబులు, ¹⁴⁶ అజీముతైపు పేర్లు, చేమంతి రేకులు, ¹⁴⁷ తరుణరంభాదకాంథోజదళ తాళ వృంతములు, ¹⁴⁸ కమ్మపుప్పొడి, బిసకాండ కాండములు, ¹⁴⁹ చల్లని పన్నీరు, పువ్వులేనియ ¹⁵⁰ మొదలై నవి తాపనివారణోషధములు.

“వాకట్టు ¹⁵¹ విడిపింపవచ్చిన వెజ్జు” అనుటచే వాకట్టునున దొకటి యుండెనని, దానిని వైద్య సహాయమున, భూతవైద్యుల సహకారముతో విడిపించుచుండిరని స్పష్టమగుచున్నది. చేతబడి వంటిది ప్రచారములో నుండె ననవచ్చును.

142.	2-124	143.	2-165	144.	2-59
145.	8-107	146.	1-138	147.	1-139
148.	4-159	149.	4-160	150.	4-162
151.	a) 5-8				

b) వాకట్టు. మూలికామంత్రములచే చేయు వాగ్బంధన క్రియ. శబ్ద రత్నా. పుట. 702,

రావశ్రీలు సంగీత నాట్యాది లలితకళలే గాక, యుద్ధాదులను గూడ నేర్పిరి. కామ మంజరి, ధనుర్విద్యా చతుర. ¹⁵² విలాసవతియు సకలకళా పారీణియే, ¹⁵³ అనంగవతి సంగీత సాహిత్యవిద్యా నైపుణ్య. ¹⁵⁴

మధుసి క్రమైన శ్రీఫల సమితిని హామమున వ్రేల్చుట చిరకాలవాంఛల నెరవేర్చు కొనుటకు చేయుచుండిరి.

ఎదురు మేనరికము జరుగుచుండెను. ధనగు పుడు మేనమామ కుమార్తె యగు రాగతరంగిణి నుద్వాహమయ్యెను. ¹⁵⁵

‘కరసాన బిష్టనట్టి రత్న పుత్రిక.’ ¹⁵⁶ -రత్నములను సానబట్టుటకు చక్రాకారముల సానను వాడెడివారు. ¹⁵⁷

‘అలుపులు వారెడు అనురాగ రసలీల’ ¹⁵⁸ చెరువులో నధికముగ నీరున్న, నది పేరు దిశలో ప్రవహించుటకు ప్రత్యేకమైన దారి కల్పింతురు. అదియే అలుపు. అ నాటి నీటి పాడుదల యున్నదనుటకు పై పద్యమే నిదర్శనము.

పూజా సమయమున నగరుగుగ్గులు ప్రముఖ ధూపములు వేయుచుండిరి. ¹⁵⁹ కోరికలు తీరినంతనే స్వర్ణాది లోహములను దానధర్మాదులకై యుత్సవములకై దేవాలయ ప్రాంగణము లలో కలశములతో తెచ్చుచుండిరి. ¹⁶⁰ దేవతలకు సమర్పించు పూజాదికమున సవ్యావసవ్యాంగ ప్రదక్షిణములగు సాష్టాంగ దండ ప్రణామములు నుండెను. ¹⁶¹ నూట యెనిమిది సార్లు సాష్టాంగ ములు పురందరుడు చేసెను.

‘చెనికి గట్టిన వెరబొమ్మ’ ¹⁶² - యనుటవలన నాడు చేలకు వెరబొమ్మలు కట్టుచుండెదని తెలియును. మృగములకు, పక్షులకు భయము గల్గించు నాకృతి వెరబొమ్మ. దీనికి జడిసి యవి పొలములోనికి ప్రవేశింప లేవు.

152. 6-88	153. 7-136	154. 4-20
155. 7-92	156. 1-157	
157. శబ్దరత్నా. పుట 158	158. 1-122	
159. 2-51	160. 2-206	161. 2-207
162. 2-169		

“ఎంత హాహాత్ముడై న మహీసురుండు

హింస కర్తుడు గాడని యెరిగి యెరిగి.....” 163

పై పద్యము వలన బ్రాహ్మణు డెంత దుష్టుడైనను శిష్యాత్తుడు కాడని వ్యక్తమైనది.

శరణన్నవారెంతటి దుర్మార్గులై నను, వారి కాశ్రయ మిచ్చుటయు నుండెను. విజయ పాలుని కాశ్రయమిచ్చిన యెలుగు పులితో—

“శరణు వొందిన రక్షింప జాలి యుండి

మనుప కుండిన కంటె కల్మషము గలదె?” 164

యనుటచే నిది సువ్యక్తము.

సామంత రాజులు చక్రవర్తి కోడిన తమ పిల్లల కారాజు పేరు పెట్టుట, యేదేట కప్పము లిచ్చుట, పుత్రులను రాజులకు గిరవులుగ పుత్తెంచుట, కన్యలను కాన్కలుగ నిచ్చుట చేయుచుండిరి. 165 ఇందుచే నేటివలె గిరవులుంచు వాడుకి యానాడున్నట్లు విదితము.

విక్రమార్కచరిత్రమున నష్టాదశ వర్ణనలలో నొకటి యగు మధుపాన వర్ణనము లేదు. కాని, దోహదక్రియల సందర్భమున కల్లు త్రాగుటయున్నది.

“పొగడ బుక్కిటి మధువున బ్రోదిసేయదు” 166

“పొలతి పుక్కిడికల్లు పొగడపై నుమియు” 167

తోటలలో, పొలములలో ధాన్యాదులకు, ఫలములను పాడుచేయుటకై వచ్చు శుకము లను దరిజేరసీ కుండుటకై బాలులు పాటలు పాడుచుండిరి. 168 స్త్రీలు కూడ నింద్రజాలము నేర్చి యుండిరి 169

జల విహార సందర్భమున ‘కరయంత్ర ధారలు’ అనుటచే వసంతోత్సవము గూడ చేయబడు చుండె ననుకొనవచ్చును. 170

163. 3-64

164. 3-94

165. 4-60

166. 1-133

167. 8-64

168. 4-39

169. 5-34

170. 5-38

నిర్దోషులు నిజము చెప్పుటకు ప్రతిజ్ఞలు చేయుచుండిరి. సత్యనిరూపణ మీ శపథము చేసే నృష్టమగుచుండెను. పామును బట్టుట, విష్ణుపదము ముట్టుట, గుండమున మునుగుట, నిప్పున బడుట - ఇట్టివి యాప్రతిజ్ఞలు.¹⁷¹

“కందము రాసినవాడే కవి

పందిని వేసినవాడే బంటు....” అనునది లోకోక్తి. ఆకాలమున పంది వేట చాల ప్రసిద్ధము. పంది పొలముల, తోటల, ప్రజలను నాశము చేయును. దానిని సంహరించుట ముఖ్యము గనుక, విక్రమార్కు చరిత్రమున రెండుతావుల నీ పందివేట యున్నది.¹⁷²

“అరిజన పాలకానన తృణాంకుర వృద్ధి” - శత్రు దాజులు యుద్ధమున నోడిన, గడ్డి కరచుట పరాజయమునకు చిహ్నము. విక్రమార్కుని ప్రతాపవహ్నియట్టిది.¹⁷³

ప్రభాత వర్షన సందర్భమున జక్కన “విత రుచిం గలిగించు తమ్ములమ్ములు” అనెను.¹⁷⁴ దీనిని బట్టి తమ్ములము వేసికొనుట వాడుకలో నుండి యుండును.

విక్రమార్కుని వివాహ సందర్భమున విడిచి గృహమును వర్ధించుచు జక్కన “రంభాస్తంభ సంభావనానంద నందన మాలికా విలస నంబును”¹⁷⁵ ఇది వందన మాలికయై యుండవచ్చును. అనగా ద్వారమునకు తోరణముగ పూలదండలు కట్టుట.

ఆనాటి వ్యాపారస్థుల రాక్షణములు, ధన విషయమున వారవలంబించిన పద్ధతులు నిట్లున్నవి

లోభులగు వణిగ్వరు లుండిరి.¹⁷⁶ కట్టక, కుడవక ధనమును దాచిరి¹⁷⁷ త్యాగ భోగములు విశృంఖలవృత్తి చేయకుండిరి. ఎవ్వరైనను జేసినను, తమ వణిక్కుల వర్తనము మీరవలదని హితబోధ జేయుచుండిరి.¹⁷⁸ జాతి వర్తనముల జాడలే యనుకరింపవలెనని వారి మతము.¹⁷⁹ అలవెరుగక ఖర్చు పెట్టరాదని, యవసరమున్నంత మాత్రమే వ్యయించుట

171. 5-170 172. 3-77; 2-132 173. 2-71

174. 2-106 175. 4-180

176. 2-160 177. 2-163 178. 2-166

వారి పద్ధతి. ¹⁸⁰ కాటుకను తుడుచునంత జాగ్రత్తగా ప్యయించిరి. చీమలవలె నిసుమంతలు పుట్టలిడి, షేరు సమానముగ జేయవలెనట. ¹⁸¹ ఇట్టి యభిప్రాయము లానాటి వర్తకులవి మాత్రమే: కాదు; నేటికిని ఇట్టివా రున్నారు.

ఇట్లు జక్కన విక్రమార్క చరిత్రమున అనాటి సాంఘిక పరిస్థితు లనేకములు మనకు తెలియు చున్నవి. ఇందు వలన ప్రతిప్రబంధమును పఠించి, ఆయాకాలములనాటి విశేషములను దెలిసికొనవలెనను జిజ్ఞాస కల్గుననుటలో సంద్యము లేదు.

విఘ్నేశ్వర కల్యాణము

శ్రీ ఎం. బాగయ్య, ఎం.ఎ

మన దేశాన్ని క్రీ. శ. 17వ శతాబ్దంలో డచ్చివారు, బ్రిటిషువారు, ఫ్రెంచివారు వర్తక వ్యాపార నిమిత్తం స్థావరంగా ఏర్పరచుకొన్న రోజులవి. వర్తకాధిపత్యం కోసం కొన్ని పోరాటాలు సాగినవి. వివిధ ఐరోపా వర్తక సంఘములవారు ఇండియాలో వర్తకాధిపత్యం స్థాపించాలని ఒకరితో ఒకరు పోటీపడసాగిరి. పోర్చుగీసువారికి డచ్చివారికి, పోర్చుగీసు వారికి బ్రిటిషువారికి, డచ్చివారికి బ్రిటిషువారికి పరస్పరం ఆంతః కలహాలు, యుద్ధాలు, కుతంత్రాలు సాగినవి. పోర్చుగీసు, డచ్చివారి స్థావరాలు ఇండియాలో పోయినవి. ఫ్రెంచి బ్రిటిషు వర్తక సంఘాల మధ్య క్రీ.శ. 1744-1763 కాలములో ముమ్మరంగా పోరాటములు సాగినవి. వీటిని కర్ణాటక యుద్ధాలు అనవచ్చును.

ఈ మధ్యకాలము అనగా క్రీ.శ. 1735-36 (37)లో తంజావూరు నేలిన మహారాష్ట్ర మహారాజు ఏకోజీ. ఇతడు ఒకటి - రెండు సం॥లు రాజ్యంచేసినట్లు చరిత్రాధారం ఉంది. ఇతడు కవి, విద్వాంసుడు, సంగీత, సాహిత్య పోషకుడు. కాలచక్రము వక్రీభవించి నాయక రాజుల పాలన మంతరించిన తరువాత తంజావూరురాజ్యం భోసల వంశము వారి చేతికిగిరి. ఈ చంశం వారిలో ఏకమహారా జౌకడు.

ఇతని తండ్రిపేరు తులజాజీ (తుక్కోజీ). ఏకోజీకి బాబాసాహెబ్ అను నామాంతరం కూడా ఉంది. ఇతని రచనలు మనకు రెండు లభిస్తున్నాయి. 1) ద్వైపద రామాయణం 2) విఘ్నేశ్వర కల్యాణము. ఇతడు తెలుగు, సంస్కృతం, తమిళ కన్నడాదిభాషలు తెలిసిన కవి (రాజు) కనుక ఇతడు పై గ్రంథాలు వ్రాయటం విశేషంకాదు. ఇతని రామాయణం వాల్మీకి రచనకు చాల పరకు అనువాదమని చెప్పవచ్చును. కాని కొన్ని అవాల్మీకాంశములు కూడ గలవు. రామాయణ కథ తెలియని వారుండరు కనుక దాన్ని వదిలివేసి విఘ్నేశ్వర కల్యాణకథను గూర్చి ముచ్చటిస్తున్నాను.

కథా సారాంశం

తుళజ మహారాజుదేవ నిర్మింపబడిన మహాదేవపట్టణంలో ప్రసన్న ధవళ వరాహస్వామి దేవాలయం ఉంది. అక్కడికి నారదుడు వచ్చి, వ్యాసునితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ మునీంద్రా భూలోకములో తపోయోగ్యమైన స్థలం మహాదేవ పట్టణమే అని భావిస్తున్నాను” అన్నాడు. అందుకు అంగీకరించి, వ్యాసుడు ఆచట మహాభారతం వ్రాయనంకల్పించి విఘ్నేశ్వరుని ప్రార్థించెను. విఘ్నేశ్వరుడు వచ్చాడు. తరువాత వ్యాసుడు సరస్వతిని ధ్యానించాడు. ఆమె తానొక్కలే కాక “సిద్ధి, బుద్ధి”యనే ఇద్దరు కన్యలతో నచ్చటికి వచ్చింది. అటు తర్వాత వ్యాసుడు విఘ్నేశ్వరుని భారతం లిఖించటం కోసం నియోగించాడు కాని విఘ్నేశ్వరుడు “గ్రానము లేని కొలువు చెయ్య” నని చెప్పాడు కారణ మదగ్గా అతడు సిద్ధి, బుద్ధి కన్యల నిచ్చి తనకు పెండ్లిచేస్తేనే తప్ప భారతం వ్రాయనని పట్టుపట్టెను. వెంటనే వ్యాసమునీంద్రుడు లక్ష్మీనాయణులను, గౌరీశంకరులను, బ్రహ్మను అక్కడికి రప్పించి, ఆజ్ఞ తీసుకొని, వారిని మహాదేవపట్టణానికి రప్పించి సుముహూర్తమున సిద్ధి బుద్ధి - వినాయకులకు పెండ్లిగావించెను. ఇంద్రాచిదేవతలు పుష్పచర్చము కురిపించగా బ్రహ్మ పౌరోహిత్యం చేశాడు. విఘ్నేశ్వరుడు భారతం లిఖించాడు వ్యాసు డానందించాడు.

ఈ విధంగా సుఖాంతమైన విఘ్నేశ్వర కల్యాణ నామక వాటక రచన గావించినా డీకవి. ఇతడు సరససాహిత్య లక్షణ చక్రవర్తి, సంగీత సాహిత్య నాట్య ప్రియుడు. తెలుగులో రచన చేసిన మరాఠీకవి. వీరి వంశములో ఇటువంటివాడు మరొకడు లేడని చెప్పవచ్చును.

‘విఘ్నేశ్వర కల్యాణ’ యక్షగానము లఘుకృతి అయినను గుణోత్తరము. తంజావూరి సరస్వతి మహల్ గ్రంథాలయముందలి తాళపత్ర ప్రతికి మైక్రోఫిల్మ్ ఆం.ప్ర ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయంలో నిక్షేపించబడి వుంది. ముద్రించబడనున్నది. ఇది అవశ్యం అందరూ చదివి అనందించ తగ్గ సగ్గం.

విఘ్నేశ్వర కల్యాణము - మైక్రోఫిల్మ్. నెం. 19. APGOML & R.I

సామవేదః, తదీయ చాందోగ్యోపనిషత్

స్వరూప - నిరూపణమ్

శ్రీ. డి. కె. శ్రీనివాసాచార్యః

ఎం.ఓ.ఎల్.

“వేదో ధర్మమూలమ్” ఇతి వదతా భగవతా గౌతమేన అఖిలస్య వేదస్య ధర్మమూలత్వ ముపన్యస్తమ్. యతః సర్వేషాం ధర్మాణాం వేదమూలత్వ మాపాదయితుం ప్రయతంతే తద్ధర్మ ప్రవర్తకాః. ధర్మపద మితరేషాం పురుషార్థానా ముపలక్షణమ్. వేదే తేషాం కార్తవ్యేన ప్రతిపాదితత్వాత్.

“నహివేదః పురుషనిర్మితః”

వేదస్యాఽద్యయనం సర్వం గుర్వధ్యయన పూర్వకమ్.

వేదాధ్యయన సామాన్యాదధునాధ్యయనం యథా॥

ఇత్యాదినా వేదా పౌరుషేయత్వస్య సాధితత్వాత్.

అరవివ సర్వదా సర్వదా ఉపాదేయో భవతి వేదః

ధర్మమూలకత్వాత్ ఆపౌరుషేయత్వాచ్చ.

విద్యంతే ధర్మాదయః పురుషార్థాయైవేదాః ఇతి బహ్వుక్యాత్రిశాఖ్యమ్. సాయణస్థు “ఆపౌరుషేయం వాక్యం వేదః” ఇత్యాహ. ఇష్టప్రాప్త్యనిష్ఠ పరిహారయోరలోకికముపాయం యో వేదః. సతీ సవేద ఇతి భాష్యభూమికాయాముక్తమ్. తత్రప్ర మాణమపి తత్త్వేనోక్తమ్.

“ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న విద్యతే.

ఏనం విదంతి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా॥”

ఆహ్వాయః, ఆగమః, బ్రుతిః, వేదః, ఇతిసర్వేశ్చైః పర్యాయాః. సోఽయం వేదస్తూపాతి పదేనాఽపి వ్యవహీయతే. వేదరచనా యాస్త్రి ప్రకారకత్వేన త్రయాతి కథ్యతే. యాఖిలు రచనా పద్మమయా “సా ఋక్” యాగద్యమయా “సా యజుః” యాపునః సమగ్రా

గానమయీ రచనా సా "సామేతి" కథ్యతే తదత్తం జైమినినా "తేషామృగ్ యత్రార్థవశేన పాదవ్యవస్థా, గీతిషు సామాఖ్యా, శేషేయజుః శబ్దః" ఇతి.

దీర్ఘతీయాధ్యాయే ప్రథమపాదే 32-33, 34 సూ.

తథాపి భగవతా పతంజలినా "చత్వారోవేదాః సాంగాః సరహస్యాః ఇతి పన్నశాహ్నికే సృష్ట ముక్తమ్.

ఋగ్వేదః, యజుర్వేదః, సామవేదః, అథర్వవేదః ఇతి చత్వారోవేదాః

"చత్వారోవేదాః సాంగాః సోపనిషదః సేతిహాసాః" ఇతి గాయత్ర్యుపనిషత్

ఏతేన ఏవమాదిభిర్బహుభిః ప్రమాణైశ్చత్వారో వేదాఇతి నిశ్చయతే. వేద చతుష్టయే తృతీయా భవతి సామవేదః. యజ్ఞే చత్వారో ఋత్విజోభవంతి. తే. 1 హోతా 2. అధ్వర్యుః 3. ఉద్గాతా. 4. బ్రహ్మ.

1 హోతా:- (అహ్వనకర్తా!) సహి యజ్ఞావసరే ప్రకాంత దేవతానాంస్తుతా తత్సం బంధ మంత్రాన్ ఉచ్చారయన్ దేవతా అహ్వయతి. తదర్థమేవ సంకలితా మంత్రాః సుతిరూప తయా ఋచః సామాఖ్యాతా. తేషాం ఋచాం సంగ్రహవీచ ముగ్వేదః.

2 అధ్వర్యుః- అధ్వర్యుః విధివద్యజ్ఞం సంపాదయతి. తత్ర పఠసీయాః మంత్రా యజ్ఞాంషి, తత్సంగ్రహో యజుర్వేదః.

3 ఉద్గాతా:- ఉచ్చస్వరేణ గానకర్తృసః యజ్ఞే స్వర బద్ధాన్మంత్రాన్ ఉచ్చారయతి, తదపేక్షిత మంత్రరాశి రథర్వవేద ఇతి ఉచ్యతే.

అతోహేతోః సామవేదస్య గాన ప్రచురతాం సుసృష్టం జ్ఞాతుం శక్యుమః.

విచితమేవ సర్వేషాం సామవేదస్యాస్య సహస్రశాఖాః సంఠీతి. కింతు కౌఠుమ, రాజాయసీయాఖ్యం శాఖాద్వయ మిదానీ ముపలభ్యతే. అనయో రుభయో శ్శాఖయో రప్రయాసేవ పాఠభేదో దృశ్యతే. రాజాయసీయ పాఠః సాయజాచార్య భాష్య సంవలితః భరత వద్దేవీ ప్రతాశితేతి జ్ఞాయతే. సంస్కృత వైదిక వాఙ్మయగ్రంథ పరిశీలనేన తథాఽపి సోఽయంగ్రంథః కుత్రలభ్యతే? కస్మిన్ సమయే భూమండల మలంబకారేతి శంకా నాత్మంతమాలోచనీయా భవతి.

విజ్ఞాన సరస్వతి:

“భాగ్యవగరే ప్రభుత్వ ప్రాచ్యఖిత గ్రంథాలయం—పరిశోధనాలయం.” ఇతి నామ్నా స్థితేన గ్రంథాలయేన “సామవేద రాజాయసీయశాఖా సముపలభా, తత్ర రాజాయసీయ శాఖా సంపితా భాగః ముద్రణ దశా ముపేత్య అచిరేణ కాలేన లభేద్గ్రంథాకృతిమ్। సామవేదోద్విదా విభజ్యతే, పూర్వార్చికమ్— ఉత్తరార్చికంచ। పూర్వార్చిక మేవ ఛందః। ఛందసీ, ఛందసికా చేతి త్రిభిరపినామభిః వ్యవహీయతే।

పూర్వార్చికే భాగ చతుష్టయం దరీదృశ్యతే। ప్రథమంతు అగ్నేయ పర్వ, ద్వితీయం ఐంద్రపర్వ, తృతీయం పవమాన పర్వ, తురీయం ఆరణ్యకపర్వ, ఇతి క్రమజ్ఞాన మవశ్య మాశ్రయణీయమ్ ।

ఉత్తరార్చికంతు అనుష్ఠాన నిర్దేశకం భవతి । సామవేద రాజాయసీయ శాఖాయాం సంతి బహవో విభాగాః ।

ఏవం రేఖామాత్రతయా నిరూపితం భవతి సందర్శ్యైవిత సామవేద స్వరూపమ్।

ప్రాయశః వేదసః ద్వైభాగౌ, మంత్రభాగో—బ్రాహ్మణ భాగశ్చ। ఉభయోర్వేద శబ్ధార్థత్వమ్। మంత్రభాగే మంత్రాః సమామ్నాతాః బ్రాహ్మణభాగే తపితి కర్తవ్యతాదికమ్। సకల వేదసాధారణతయా సామవేదేఽపేతయోః సత్రా స్థితేన। తయోర్మంత్రభాగే—అర్చికౌ—గానం చేతి ద్వైభాగౌ। ఇతి సామవేద గ్రంథపరిశీలనేన అంగమ్యతే ।

సామవేదీయోపనిషత్సు ఛాందోగ్యోపనిషత్స్వరూప నిరూపణ మవశ్యం భవతి పరిశీలన పథి। మార్గేఽస్మిన్ ఉపనిషచ్ఛబ్ద పరిచయోప్యావశ్యక ఇతి మత్వా తచ్ఛబ్ద వివరణ మత్ర కథయామి। వేదాంతా — ఉపనిషద ఇత్యాఖ్యానంతే। ఉపనిషచ్ఛబ్ద ఉపసమీపే, నిషదన మసస్థాన మిత్యవయవార్థః। సచాదావేవ ఏకాంతాసస్థాన రూపేఽర్థే రూఢః। పార మాథికతత్వ రూపార్థ లక్షకోఽభూత్। యజ్ఞక్రియా విషయే యథా బ్రాహ్మణ గ్రంథాః తథైవాధ్యాత్మ విద్యా విషయేఽమీ ఉపనిషద్గ్రంథాః పరమ ప్రమాణ సాధకాః అభూవన్ ।

సామవేదీయా ఉపనిషదః సర్వా అప్యాత్మ విద్యా ప్రతిపాదకత్వేనోన్నయ మానైః సామమంత్రైః సమారభ్యంతే ।

తత్రసామవేదీయ ఛాందోగ్యోపనిషత్ శరీరతః కించిదివ హీయమానోఽపి విషయతో బృహదారణ్యకాదహీయ మానా దృశ్యతే। సైషాఛాందోగ్యోపనిషత్, బృహదారణ్యకోప

నివత్ ఇవ విప్రకీర్ణతయా స్థితైర్వివిధైర్భాగైః సంఘటితేతి తద్దబితానా మప్యధ్యా
యానాం పరస్పర నిరపేక్షత్వాత్ తత్తదధ్యాయానా మంతే సంయోజితానాం పరిశిష్ట
భాగానాం తత్తదధ్యాయోప వర్జిత విషయ సంబంధ రహిత తత్వాచ్చావ ధారకతే । ఏతద్విషయ
సంప్రత్యయ సంపాదనే ఉపకరోఽత్యంత్యంతం వైదిక వాఙ్మయ చరితమ్ ।

ఏతచ్ఛాన్దోగ్యోపనిషది అష్టాధ్యాయాః సంతి । ప్రాతమితేఽధ్యాయ ద్వయే - సామా
న్యతః సామ్నః తదంగ భూతస్యోక్తస్యచ స్వరూప విమర్శః క్రియరే । ద్వితీయాధ్యాయే
వివిధై ర్విషయైః సహప్రణవాక్షరస్యోక్త్యైః । ధర్మస్కంధస్యత్రైవిధ్యం, బ్రహ్మచారి
గృహస్థ ప్రభేదేనా శ్రమాణాంత్రైవిధ్యం చ ప్రతిపాద్యతే । అత్ర ఆశ్రమాణాం త్రివిధస్వ
కథనాత్ చతుర్థస్య సన్యాసా శ్రమస్య పశ్చాత్కాల కల్పితత్వ మవధార్యతే ।

తృతీయాధ్యాయే - బ్రహ్మణః ఆదిత్యత్వం ప్రత్యక్షస్యాదిత్యస్య తదుత్పన్నత్వంచా
భివేశమ్ । తత్ర పూర్ణాత్మకం బ్రహ్మపూర్ణ రూపేణైవ మనుష్యాణాం హృదయేష తిష్ఠతీతి
ప్రోక్ష్య బ్రహ్మాధిగమో పాయకః పంథాః, జీవాత్మ పరమాత్మనోరభేదశ్చ సమ్యక్జ్ఞి రూపితే
ధవతః । అంతతః ఋగ్వేదోపనిషస్య మనుస్మృత్యుప వర్జితస్యచ జగత్సృష్టి సిద్ధాంతస్య
మిథః సామరస్య సంపాదకం కిమప్యపాఖ్యానం వర్ణయచ్ఛేతదధ్యాయో విరమతి ।

చతుర్థాధ్యాయే వాయుప్రాణాశ్చైతక వస్తూని విచార్య తేషాం బ్రహ్మత్వం ప్రతి
పాద్య - మరణానంతర మాత్మనో బ్రహ్మత్వా వాప్తిక్రమః సుప్తసూచితః ।

పూర్వార్థేతు పంచమాధ్యాయస్య బృహదారణ్యక షష్ఠాధ్యాయోపవర్జితా ఏవ విషయాః
ప్రతిపాద్యంతే । సోఽయమంశః పునర్జన్మ విషయకం వృత్తాంతం ప్రస్తువన్నత్యంతమవధేయః ।

ఏతదుత్తరారే - ద్వైతాత్మకస్య జగతః ప్రాతిభాసికత్వ మిదం ప్రథమ తయోపవర్జితం
చ్యుత్యరే । అతః ఆశోఽప్యయం అనుస్మరణీయః । షష్ఠాధ్యాయే - ఆగ్రేస్థితం సదాత్మకం
ఽస్తుస్థేచ్ఛయా స్వస్మాదేవరేణ సులిలాన్న రూపం త్రివిధం మూలతత్వ మస్యాక్షిత్ ।
తదేదం సదాత్మకం ఽస్తు జీవాత్మ రూపేణ తేజస్సులిలాన్నాభిధాని మూలలిత్యావ్యనుప్రవిశ్య
ప్రత్యేకం మూల తద్రూప శ్రయ మచిత్తం త్రిపుదాత్మకం వివిధం వికారజాతం వ్యాకరోతు ।
చరంతు సర్వమిదం వికారజాతం కేవలం నామధేయం సదిత్యేన సత్యం తదేవాత్మా తత్వమసి
త్యామ్నయతే ।

సప్తమేఽధ్యాయే — నామోపాసనాతః సమారభ్య భూమోపాసనాంతాః బ్రహ్మోపాసనాయాః క్రమికాః షోడశ ప్రకారాః ప్రతిపాదితాః । అత్ర భూమానామ సర్వాత్మకః సర్వాంతర్యామీ చ పరమాత్మైవ ।

అష్టమాధ్యాయస్య పూర్వార్థే అత్మానమంతర్యామిణం విశ్వ వ్యాపినంచోక్త్యా పశ్చాత్ తదదిగమోపాయో విచారితః ।

తస్యోత్తరార్థే — భౌతికం, శరీరం, స్వప్నం, సుషుప్తిం, చాశ్రిత్య అవస్థాత్రయ మనుభవత ఆత్మనో దృష్టాంతేన అసత్కాత్ సత్కస్మాత్మనో భేదః ప్రతిపాదితః । తత్ర సుషుప్తివస్థాగత ఆత్మైవ సత్త్వః ।

ఏవ మష్టాధ్యాయీ ఛాందోగ్యోపనిషత్ సామవేద విషయ సంబంధతయా పై దిశ వాఙ్మయ పరిశోధకానాం కర దీపికా కృతిం ప్రాప్నోతితి విస్తరేణాచింతి ।

ఆరంభః

1. పతంజలి మహాభాష్యమ్.
2. శై మిని సూత్రాణి
3. గాయత్ర్యుపనిషత్
4. ఛాందోగ్యోపనిషత్
5. సంస్కృత సాహిత్యేతిహాసః
6. పైనిక వాఙ్మయ చరిత్రమ్.

కావ్యకంఠ శ్రీ వాసిష్ఠ గణపతిముని విరచిత

రాష్ట్ర నిబంధనమ్

పరిచయకర్త :

శ్రీ డి. కె. శ్రీనివాసాచార్యులు

ఎం. ఓ. ఎల్.

(గత సంచిక తరువాయి)

అయిదవ అధ్యాయము

నాల్గవ అధ్యాయంలో వంశక్రమానుగత రాజ్యాధికారమును తెలియజేసిన తర్వాత 'అధికారియైన వాడికి ఎలాంటి అంగబలం, ఎటువంటి కార్యనిర్వహణ రూపొందించాలి? రాజ్యాంగ తంత్రం ఎలా నిర్వహించాలి?' యన్నది పంచమాధ్యాయంలో వివరించబడింది 'అసలు ఎన్నుకున్న ప్రభుత్వం వారి విధులేమిటి?' అన్న చర్చలో ప్రభుత్వకృత్యములు శాసనీకము, కార్య నిర్వహణము, న్యాయ నిర్వహణము, సాంఘిక నిర్వహణము అని నాలుగు విభాగాలుగా విభజించబడినవి. శాసననియమాలు చేసే అధికారాలు రాజుకు మంత్రిమండలికి ఉంటవి. కార్యనిర్వహణము మంత్రిమండలి చూస్తుంది. న్యాయనిర్వహణము రాజకులము చూస్తుంది. సాంఘికము రాజుగారే చూస్తుంటారు.

అలా కార్యవిభజన చేసిన తర్వాత రాజుకు అనుకూలముగా నలుగురు కార్యదర్శులుంటారు. వారు క్రమంగా న్యాయశాఖ, సంధివిగ్రహశాఖ, రక్షణశాఖ, ఆంశరంగిక వ్యవహారాలను చూస్తుంటారు వీరే అమాత్యులుగా కూడా వ్యవహరిస్తుంటారు.

ప్రధానిచే సూచించబడిన ప్రముఖవ్యక్తిని అమాత్యునిగా నియమిస్తారు. మంత్రిమండలికి ఎంత కొంత వ్యవధి ఉంటుందో ఆ వ్యక్తికి అంతే ఉంటుంది. రాజుగారు ఒక ప్రధాన రక్షక నాయకుణ్ణి నియమిస్తాడు. యువరాజుండగా అతని నియామకం జరుగుతుంది. అతడు శస్త్ర విద్యాపారంగతుడై వుంటాడు. అలాగే రాజు దండనాయకులలో ఒకరిని అధికారిగా నియమిస్తాడు.

విజ్ఞాన సరసం

ఆ నియమింపబడేవాణ్ణి దేశముఖ్యులనుండిగాని, కుల పుత్రులనుండిగాని గ్రహించవచ్చును. పీఠందరికి కాలనియమము రాజుగారి యథేచ్ఛానుసారం వర్తిస్తుంది. అలాగే న్యాయాధికారులకు కూడా.

అనగా ఈ అధ్యాయములో రాజ్యాధికారాలు, అధికారులు, వారు నిర్వహించు పదవీ బాధ్యతలు, వారివారి కాలనియమాలు నిరూపింపబడినాయి.

ఆరవ అధ్యాయము

శాసనాధికారాలు ఎవరెవరు ఎలా నిర్వహించాలనేది ఆరవ అధ్యాయంలో చెప్పబడింది.

ఆయాశాఖలకు సంబంధించిన విధానాలు ప్రముఖులచే పరిశీలింపబడి రాజుచే ఆమోదించబడితేనే శాసనమగును. సాధారణంగా తీర్మానించింది వ్యక్తిగత తీర్మానము. సదస్యుల సమక్షాన చర్చించి సంస్కరించి మండలాలలో తీర్మానించిన తీర్మానములకు అందరు బద్ధులైవుండాలి. కాలాతీతమైన విషయము అప్రతిషిద్ధము. న్యాయాధికారులు విధి విధానముగా (విధిగా) తమ అభిప్రాయ వ్యక్తీకరణకుముందే ప్రతివాదుల వాదనలను వినితీరాలి అవన్నీ విన్న తదుపరి తీర్మానించని యెడల తటస్థంగా వుండి రాజాంగీకారానికి పంపాలి. రాజు తీరస్కరించవచ్చు, అంగీకరించవచ్చు.

తీరస్కరించవలసివస్తే సంఖ్యాబలాన్ని మన్నించవచ్చు. అటువంటి నిబంధన సంస్కారభూయిష్టమై వుండాలి. ఆ నిబంధన రూఢమైన శాసనంగా రూపొందాలి. శాసనం చేయూన్నా సంస్కరించాలన్నా సమర్థులైనవారే యోగ్యులు.

చెప్పవలసింది యే గుర్తులైనవారికే విప్పించాలి. అక్కడ నలుగురు సలహాదారులుంటారు. వారందరి సలహాల ననుసరించి ఒకనిని తాత్కాలిక వాయకునిగా ఎన్నుకుంటారు మంత్రిమండలిలో విశ్వాసమును ప్రకటించాలన్నా ఈ ముఖ్య వ్యక్తిని సంప్రదించాలి. అప్పుడ విశ్వాస తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టాలి. అందులో తీర్మానం వీగిపోలే అందులోవున్న వారివారి స్థానాలు వదులుకోవలసివస్తుంది. మంత్రిగారే బాధ్యతవహించవలసి వస్తుంది.

మొత్తానికి ఇందులో మంత్రిమండలి నిర్వహణ, పరమీబాధ్యతలు వారి వారి అధికారాలు గురించి వివరించబడినవి.

ఏడవ అధ్యాయము

సభా నిర్వహణము గూర్చి ఈ అధ్యాయంలో చెప్పబడింది.

సభానిర్వాహకుడే సామాన్యంగా సభను నడుపును. సభలో ఏవీశాఖలను ఏవీమంత్రులు నిర్వహిస్తారో వారే ఆ శాఖలకు సంబంధించిన విషయాలను ప్రతిపాదించాలి. ఆ మంత్రుల ద్వారా ప్రధానమంత్రి ఆయా విషయాలను ప్రతిపాదించవచ్చు. ఆ ప్రతిపాదన నిబంధన నిరోధంవలన, శాసననిరోధంవలన అవరణయోగ్యం కాజాలదు. ప్రజలకు అనుకూలమైన (హితములైన) విషయాలను మాత్రమే తెలియజేయాలి. జహిరంగ శాఖలను, ఇతర శాఖలను నిర్వహించు మంత్రులు సభలో సమ్మతిని పొందుతారు. విగ్రహాన్ని నిర్వహించుమంత్రులు సమ్మతిని పొందుతారు. విగ్రహాన్ని నిర్వహించవలసి ఉన్నచో ఆ శాఖను నిర్వహించువారు ప్రధానమంత్రికి తెలియజేయాలి. ఆ విషయాన్ని పరిశీలించి ప్రధాని అంగీకరిస్తాడు. రాజు (ప్రధానిద్వారా) యుద్ధాన్ని ప్రకటిస్తాడు. ఈ విషయంలో రాజు చాలా జాగ్రత్తగా వ్యవహరిస్తాడు. సాధారణ కార్యనిర్వహణలాగా అప్పుసంధివ్యవహారాలను నిర్వహిస్తూ కొన్ని కొన్ని విషయాల్లో ప్రత్యేకాభివీధికానిన్ని కల్గి ఉంటాడు. అన్ని పక్షాలు సిద్ధించిన సందర్భ విషయాలలో అతడు ఆదరణచూపాలి.

కోశమంత్రి (ఆర్థికమంత్రి) ప్రతినంపతనరం ఆదాయ వ్యయాల విషయాలను రాజుకు నివేదించాలి. తరువాత ఆయాశాఖల మంత్రులు తమ శాఖల వ్యయాలను సందర్భానుసారంగా పరిషత్తులో తెలియజేసి రాజుమోదాన్ని పొందవలసి ఉంటుంది.

ఏనిమిదవ అధ్యాయము

న్యాయసభానిర్వహణ గూర్చి ఈ అధ్యాయంలో చెప్పబడింది.

న్యాయస్థానాలన్నీ రాజకులాలికి విభూతి హేతువులే. విభూతిభూతములైన న్యాయస్థానాలు - ఖండన్యాయ స్థానాలు, మండల న్యాయస్థానాలు అని రెండు విధాలు. ఈ రెండూ దండన పరిష్కార విషయాలచేత తిరిగి రెండు విధాలు. ఆశాఖాధికారులను దండధారులని, పరిష్కర్తలని వ్యవహరిస్తారు. మండల న్యాయస్థానాధికారులు న్యాయాధీశులు ఆ న్యాయాధీశులకు దండనాధికారం, పరిష్కరణాధికారం ఉంటాయి. న్యాయ నిర్ణయంకోసం ఉత్తరోత్తర న్యాయస్థానాలకు విన్నపం చేసుకోవచ్చు. మండల న్యాయస్థానంలో నిర్ణయింపబడ్డ న్యాయాన్ని యుగ ధర్మాసనంలో పునః పరిశీలించవచ్చు. యుగ-పూర్వ-ధర్మాసనాలలోనూ మండలన్యాయస్థానంలోనూ నిర్ణయింప బడ్డ న్యాయాన్ని పునః పరిశీలించుటకై రాజధర్మాసనాన్ని అభ్యర్థించవచ్చు.

విజ్ఞాన సరస్వతి

కొన్ని ముఖ్య వ్యవహారాలు ముందుగా పూర్వ ధర్మాసనంలో విచారింపబడతాయి అతి ముఖ్య విషయాలు మండిలన్యాయస్థానంలో విచారింపబడతాయి. యుగ-పూర్వ-ధర్మాసనాంకు సంబంధించిన వ్యవహారాలలో ప్రధాన న్యాయమూర్తి పనిచేస్తూ ఉంటాడు.

రాజ ధర్మాసనంలో రాజే న్యాయనిర్ణేత. యుగ ధర్మాసనంలో మత భేదాలలో న్యాయాధీశుని మతమే నిర్ణయమౌతుంది. న్యాయ నిర్ణయం సిద్ధించనియెడల పూర్వ ధర్మాసనంలో పునీర్విచారణ జరుగుతుంది. ఉభయపక్ష విషయాలలో ఏదో ఒకటి అంగీకారయోగ్యమై న్యాయ నిర్ణయమవుతుంది. యుగధర్మాసనంలో ఒకరికి ప్రతికూలమై మరియొకరికి న్యాయాధీశమతాను సారంగా న్యాయనిర్ణయం జరుగుతుంది. పూర్వ ధర్మాసనంలో కూడా ఈ విధంగానే ఉంటుంది. యుగధర్మాసనంలో న్యాయం ద్వినిర్ణయంగా ఉంటుంది పూర్వధర్మాసనంలో న్యాయం త్రినిర్ణయంగా ఉంటుంది.

రాజధర్మాసనంలో విచారణాంతరం రాజార్థుల మతం పరిశీలించబడుతుంది సభలో నలుగురి న్యాయనిర్ణయం ఒకే విధంగా ఉంటే అది అందరికీ ఆమోదం ఇచ్చే శ్లేష్ఠమైంది. నలుగురిలో ముగ్గురు అనుకూలంగా ఒకరు ప్రతికూలంగా నిర్ణయిస్తే అది మన్యమమైనది. నలుగురిలో ఇద్దరు అనుకూలంగా ఇద్దరు ప్రతికూలంగా నిర్ణయిస్తే అది తటస్థంగా మిగులుతుంది. ఈ నిర్ణయవిషయంలో రాజాభీష్టం న్యాయనిర్ణయమేమౌతుంది.

ఇదే న్యాయ సభల నిర్వహణ విధానము

పంచమోఽధ్యాయః

ప్రథమ మధికరణమ్

1. శాసనికం కార్యనిర్వహణం న్యాయనిర్వహణం సాంగ్రామికం చేతి చత్వారి ప్రభుత్వస్య కృత్యాని ।
2. శాసనికి సంధి విగ్రహ నిర్ణయే చ సరిష్టా మంత్రిమండలీ రాజాచేర్యధికారిణో యథా వత్సామః ।
3. కోశ సంవిభాగే మంత్రిమండలీ సరిష్టా చాధికారిశ్చౌ ।

4. పరిశిష్టే కార్యనిర్వహణే మంత్రిమండలి ।
5. న్యాయనిర్వహణే రాజకులమ్ ।
6. సాంగ్రామికే రాజా ।

ద్వితీయ మధికరణమ్

7. రాజ్ఞః చత్వారః కార్యదర్శినో భవంతి ।
8. తేష్వేకో న్యాయశాస్త్రీ ప్రాగ్వాఽభ్యాతః ।
9. అన్యశ్శాసనికే సంది విగ్రహయోశ్చామాత్యోనామ ।
10. అపరస్సాంగ్రామికే రణనాయకోనామ ।
11. ఇతరోఽంతరంగ స్సచివోనామ ।

తృతీయ మధికరణమ్

12. ప్రధానినా సూచితమనరిష్టా సభ్యమేకం రాజామాత్య మధికుర్యాత్ ।
13. మంత్రి మండలి కాలేన తస్యకాలో వ్యాఖ్యాతః ।

చతుర్థ మధికరణమ్

14. రాజా ప్రవీరేభ్య ఏకం రణనాయక మధికుర్యాత్ ।
15. యవరాజమేవ సతి సంభవే ।
16. శత్రు విద్యా స్నాతకః ప్రవీరః ।

పంచమ మధికరణమ్

17. రాజా దండనాయకేభ్య ఏకం సచివ మధికుర్యాత్ ।
18. ఉతాహో దేశముఖ్యేభ్యః ।
19. కులపుత్రేభ్యో వా ।

షష్ఠ మధికరణమ్

20. అనయోః కాలో యావద్రాజేచ్ఛమ్ ।

21. న్యాయ శాస్త్రిజశ్చ ।

ఇతి పంచమోఽధ్యాయః

షష్ఠోఽధ్యాయః

“ప్రథమ మధికరణమ్”

1. తత్తద్భాషా మంత్రిణా సమాసీతం విధానం నరిష్టోపసంఘేన తతో నరిష్టయాచ శోధితం రాజ్ఞా చాంగీకృతం శాసనం భవేద్ద్రాష్ట్రే ।
2. సాధారణ మహాభాగేన సమాసీతం చ స్వవిధానమ్ ।
3. మంత్రిమండలం పక్షారం చ హిత్యాస్యే నరిష్టా సభ్యాస్సాధారణ మహాభాగాః ।
4. సంస్కరణం శోధన పదార్థః ।
5. సర్వధానవద్భం చేత్తద్రూపేణాంగీకరణం చా ।
6. ఉపసంఘేషు నరిష్టాయాం చార్థాది కాంగీకృతే తదంగీకృత ప్రత్యయః ।
7. విధాన శోధకోప సంఘా నరిష్టాయాం విధాన ప్రవేశాభ్యను జ్ఞానానంతరం తత్కాలే బద్ధాస్సుభ్యః !

ద్వితీయ మధికరణమ్

8. శాసనం కాలాసహం చే దుప సంఘ నిరపేక్షం ప్రథమం నరిష్టాయామేవ తచ్ఛేధన మప్రతిషిద్ధమ్ ।
9. కాలా సహత్వ నిర్ణయే వక్తా ప్రమాణమ్ ।
10. సస్వాఖిప్రాయ ప్రకటనాత్పూర్వం విధానవతః ప్రతికూలేషు త్రయాణాం వాదో శృణుయాత్ ।

విజ్ఞాన సరస్వతి

తృతీయ మధికరణమ్

11. అంగీకరణేషు తుల్యాయామేవానుకూల ప్రతికూల సంఖ్యాయాం వ కైకతో హస్తం చాతుం ప్రభవేత్ ।

12. అన్యథా తటస్థస్యాదితి నియమః ।

చతుర్థమధికరణమ్

13. నరిష్టయా ప్రేషితం ద్వి తృతీయాంశో నాంగీకృతం విధానం రాజాంగీ కుర్యాత్తిర స్కుర్యాద్ద్యేచ్ఛయా!

14. ద్వి తృతీయాంశానునాంగీ కృతమంగీ కూర్యా దేవేతి నియమః ।

పంచమ మధికరణమ్

15. తాదృశమపి తిరస్కర్తుం ప్రభవేత్తద్యది సంఖ్యాల్ప సంఘ స్సత్వ ప్రతిరోధకం మన్యతే ।

16. నిబంధన సంస్కరణహపమ్ ।

17. నవనిబంధన రూపం చ ।

18. నిబంధన విరోధేన శాసనాని నప్రతిష్ఠేయః ।

షష్ఠ మధికరణమ్

19. పూర్వ పూర్వం శాసనం సంస్కర్తు ముత్తరోత్తరం శాసనం ప్రభవేత్ ।

సప్తమ మధికరణమ్

20. పాదాదపూర్వా నరిష్టా స్యాదసమ్మతా ।

21. ఆసమ్మతా న కించిత్కార్యం కర్తుం ప్రభవేత్ ।

అష్టమ మధికరణమ్

22. చక్రా నరిష్టాం వినయేత్ ।

23. తస్యా సన్నిధా వుపపత్తా ।

24. తస్య సహాయోపాద్యక్షః ప్రథమః ।
25. తస్య ద్వితీయః ।
26. తస్య తృతీయః ।
27. తస్య చతుర్థః ।
28. తస్మాదపి న సభా చలేత్ ।
29. తాత్కాలికో నరిష్టా వినేతా సర్వేష్యధికారేషు వక్తృవత్ ।

సవమ మధికరణమ్

30. మంత్రిమండలాః మవిశ్వాసముప పాదయితుం చ నరిష్టా ప్రభవేన్మంత్రి మండలీ హి నరిష్టాయై బాధ్యాః ।
31. అన్యతమస్మిన్న విశ్వాసో నోపపాద్యతే ।
32. ఆవిశ్వాసే నరిష్టాంగీకృతే మంత్రిమండలీ స్వాస్థి స్థానాని త్యజేత్ ।
33. ఘాయో మంత్రిమండలీ ఐందః ప్రాగ్భవేత్ ।

దశమ మధికరణమ్

34. కార్యనిర్వహణేషు ప్రశ్నోత్తరప్రశ్నం సర్వస్సాధారణ మహాభాగః ప్రభవేత్ ।
35. ఉత్తరాణి దాతుం తత్తన్మంత్రి బాధ్యః ।
36. అత్రానుబంధ పద్ధతయో యథాద్యవస్థమ్ ।

ఇతిషష్ఠోఽధ్యాయః

సప్తమోఽధ్యాయః

ప్రథమ మధికరణమ్

1. మంత్రిమండలీ సభాయా అమాత్యోఽద్యక్షస్సన్యేత్ ।
2. సంధి విగ్రహతోచనేతు రాజా ।

ద్వితీయ మధికరణమ్

3. ఉభయత్రాధ్యక్షో నానుకూలః ప్రతికూలో వా స్యాత్ప్రతి పాదనస్య ।

4. కేవలం సఖాం చాలయేత్ ।

తృతీయ మధికరణమ్

5. పూర్వస్యాం ప్రధానీ న ఇతరేషాం చ త్ర్యనూనానాం సమ్మతం ద్వితీయాది
మంత్రిణస్తత్రచ్ఛాఖాసంబద్ధం ప్రతిపాదనం సిద్ధ్యేత్ ।

6. ప్రథమశాఖా సంబద్ధం ప్రధానినః ప్రతిపాదన మితరేషాం చతురనూనానాం
సమ్మతమ్ ।

చతుర్థ మధికరణమ్

7. శాఖాంతర సంబద్ధం మంత్రి న ప్రతిపాదయేదితి నియమః ।

8. ప్రధానీ యది ప్రతిపాదయేత్తచ్ఛాఖా మంత్రిణ మనుమాన్య తద్వారా ।

పంచమమధికరణమ్

9. నిబంధన విరోధేన న కార్య నిర్వహణమ్ ।

10. శాసన విరోధేన చ ।

షష్ఠ మధికరణమ్

11. మంత్రి మండల్యాం చర్యయా రహస్యయా భవిశ్యమ్ ।

12. కతిపయ ప్రతికూలస్యాపి ఫలితస్య సర్వాను కూలస్యేవ బహిః ప్రస్తానమ్ ।

సప్తమ మధికరణమ్

13. రాజాధ్యక్షాయాం బహిరంగ మంత్రిణో విగ్రహ ప్రతిపాదనం, సంధిప్రతిపాదనం
చేతరేషాం చతురనూనానాం మంత్రిణాం ప్రధానినశ్చ సమ్మతం సిద్ధ్యేత్ ।

14. ప్రవాక్తృన బహిరంగ మంత్రి చేదితరేషాం పంచనూనానామ్ ।

“అష్టమమధి కరణమ్”

15. విగ్రహ మావశ్యకం ప్రాగ్జ్యాధ్యక్షాయాం మంత్రమండల్యాం సిద్ధం
బహిరంగ మంత్రీ నరిష్టాయై నివేదయేత్ ।
16. స నరిష్టయా రాజ్ఞా చాంగీకృతస్సిద్ధ్యేత్ !
17. తతో రాజా యుద్ధం ప్రకటయేత్ !
18. ప్రత్యాఖ్యానాదికారస్తు రాజ్ఞోఽత్రానవధిః ।

“నవమ మధి కరణమ్”

19. విగ్రహేణ సంధిర్వ్యాఖ్యాతః ।
20. నరిష్టా మంత్రీ మండలోఽర్మద్యే దూత కార్య కలాపో విశేషః ।
21. సాధారణ శాసనప్రదాక్షః ప్రత్యాఖ్యానాది కారస్మియతా చ ।
22. అల్ప సంధయస్సాధారణ కార్య నిర్వహణవత్ ।

“దశమ మధి కరణమ్”

23. సిద్ధాస్సంధయ స్సర్వ పక్షేస్తుల్యం సమాద ర్తవ్యః ।

“ఏకాదశమధి కరణమ్”

24. ప్రతివర్షం కోశ సంవిభాగం కోశమంత్రీ నరిష్టాయై నివేదయేత్ ।
25. అనంతరం తత్రచ్ఛాఖా సంబద్ధం వ్యయం తత్రచ్ఛాఖా సభ్యః పృథక్పృథగ్విష
యాను సారేణ తద కాలే చ తాదృశ సందర్శేషు ।
26. అత్ర నరిష్టాంగీ కారశ్శాసనవత్ ॥

ఇతి సప్తమోఽధ్యాయః

అష్టమోఽధ్యాయః

ప్రథమ మధికరణమ్

1. న్యాయస్థానాని సర్వాణి రాజకులస్య విభూతిస్తద్ధి మహమ్నాయస్థానమ్ ।

విజ్ఞాన సరస్వతి

2. ఖండన్యాయస్థానాని, మండలన్యాయస్థానాని చేతి విఘాతి భూతాని న్యాయస్థానాని ద్వేధా ।
3. దండన పరిష్కరణాభ్యాం పూర్వాణి భూయో ద్వేధా ।
4. తదధికారిణో దండధారిణః పరిష్కరారశ్చేత్పత్యుచ్చేరన్ ।
5. మండలన్యాయస్థానాధికారిణో న్యాయాధీశాః ।
6. దండనాధికారః పరిష్కరణాధికారశ్చ తేషామ్ ॥

ద్వితీయ మధికరణమ్

7. పూర్వపూర్వస్మిన్న్యాయస్థానే నిర్ణీతస్యోత్తరోత్తరే పున ర్విచారణం యది జితః ప్రార్థయతే ।
8. మండలన్యాయస్థానే నిర్ణీతస్య యుగధర్మాసనే ।
9. న పూర్ణధర్మాసన మతం పృష్ట్యా నిర్ణీతస్య ।

తృతీయ మధికరణమ్

10. యుగధర్మాసనే పూర్ణధర్మాసనే పూర్ణధర్మాసన మతం పృష్ట్యా మండలన్యాయస్థానే వా నిర్ణీతానామపి సంధ్యాసనే నుతానాం రాజధర్మాసనే పునర్విచారణం జితో యది ప్రార్థయతే ।

చతుర్థ మధికరణమ్

11. కేషాం చిన్ముఖ్యతమానాం వ్యవహారాణాం ప్రాగేవ పూర్ణ ధర్మాసనే విచారణమ్ ।
12. ముఖ్యతరాణాం మండలన్యాయస్థానే ।

పంచమ మధికరణమ్

13. యుగధర్మాసనానాం పూర్ణ ధర్మాసనస్య చ బంధాయ ముఖ్యన్యాయమూర్తిః ప్రభవేత్ ।
14. రాజ ధర్మాసనస్య రాజా ।

షష్ఠమధికరణమ్

15. యుగధర్మాసనే మత భేదే న్యాయాధీశ మతానుసారిణో నిర్ణయ సిద్ధ్యేత్ ।

సప్తమ మధికరణమ్

16. ఉభయోరపి న్యాయాధీశ మత విన్నత్యే తస్య పూర్ణ ధర్మాసనే పునర్విచారణమ్ ।
17. ద్వయోరన్యతర దేవ తేఽంగీ కర్తుం ప్రభవేయః ।

అష్టమ మధికరణమ్

18. యుగ ధర్మాసన ఏకస్మిన్ప్రతికూఽ ఇతరస్య న్యాయాధీశ మతాను సారిణో నిర్ణయ ఏక నిర్ణయః ।
19. పూర్ణధర్మాసన ఏకస్మిన్ప్రతి కూలేఽన్య యోశచ ।
20. యుగ ధర్మాసనే ద్వయోర్ద్వి నిర్ణయః ।
21. పూర్ణధర్మాసనే త్రయాణాంఽపి నిర్ణయః ।

నవమ మధికరణమ్

22. రాజ ధర్మాసనే విచారణ స్థాంఽలే రాజార్హతాం మతం పరిశీలయేత్ ।
23. తత్ర చతుర్థామేకం మతం చతుర్మతమ్ ।
24. ఏకసిన్ప్రతికూలే త్రయాణాం ద్విమతమ్ ।
25. వ్యో తతోద్వావితోయది స్తంభః ।

దశమ మధికరణమ్

26. స్తంభ ఏక నిర్ణయ ప్రతికూలం నిర్ణయం దాతుం ప్రభవేద్రాజేచ్ఛన్ ।
27. ద్విమతానుసారేణ ద్వి నిర్ణయ ప్రతికూలమ్ ।
28. చతుర్మతాను సారేణ త్రినిర్ణయ ప్రతికూలమ్ ।
29. న ద్వి మతానుసారేణ ।
30. ద్వి నిర్ణయ ప్రతికూలం చ స్తంభే ।

ఇతి అష్టమోఽధ్యాయః

ENGLISH SECTION

INTERACTION BETWEEN AYURVEDA & UNANI SYSTEMS OF MEDICINE

Shri S.M. Razaullah Ansari
D Sc. (Germany)

A B S T R A C T

Classical bibliographical Arabic sources, for instance, *Kitab al-Fihrist* (written in 10th c.) by Ibn Nadim, '*uyun al-anba' fi tabaqat al-atibba'*' (written in 13th c.) by Ibn Abi Usaybia give quite an appreciable information about Indian (Ayurvedic) physicians and their works. In a recent biobibliography *History of Arabic writings* (in German, Leiden 1970) by Fuat Sezgin (Frankfurt); the following well-known Ayurved are listed; Chanakya (in Arabic Shanaq), Susruta, Charaka (in Arabic sharik al-Hindi), Vagbhata (in Arabic Astankar), Madhava, Vrnda, Mankah Salah bio Babla al-Hindi (Indian name not known, flourished in Harun al-Rashid's time 8-9th c.) Srishagavadatta, Bahlindas al-Hindi, Kankah Istar al-Hindi and Zantah. Gezoïn gives not only the original Arabic sources in which the afore-mentioned cholare have been dealt but also a short introduction to their work in this chapter: Indian sources. He opines on the influence of Indian medicine on Arabic-Islamic (called in India Unani) medicine and he supports the view of the Austrian historian of medicine, Max Meyerhof, who says; "The influence of Indian medicine does not appear to be very large and to be confined mainly to the druce." Moreover, a number of Unani standard works, like Rabbas at-Tabari's *Firdaws al-Hikmah* (9th. c), Abu Bakr Muh. bia Zakariya al-Razi's *Kita'b al-Hawi* (9th c.), Abu Ali al-Husayn iba Sina's *Kitab al-Qanun* (11th c.), mention the Indian medicine, particularly Indian pharmacopoeia.

(Paper presented at the International Conference on Traditional Medicine, held at Madras, on January 23-25, 1986.)

In this paper, however, we are interested in pointing out those Indo-Persian sources of Unani medicine, which allude or treat the indigenous Indian medicine. Researches in the last 2-3 decades have shown that the Muslim **hakims** on coming to India in the Sultanat (pre-Mughal) period and also in the Mughal period got themselves well-acquainted with Ayurveda. In the following, we list the most important sources : **Majmn'a-i-Shamsi**, (early 14th c.), **Majmu'a-i-Diya's** (1336), **Tib-i Shahabi** (1388), **Shifa's al-Khani** (1392), **M'adan al-Shifa Sikandar Shahi** (1512), **Tibb-i Farishta** (1590), **Tibb-i Darashikohi** (1642-52), **Shifa'-i Mahmudi** (1658), **Tibb-i Hindi** (1700), **Tibb-i Aurangazebi** (17th c.), **Tibb-i Vedic** (19th c.).

After presenting the technical details of a few most important sources, we discuss by using those works the following points :

1. In India the interaction between Ayurveda & Unani Tibb was not confined only to the listing of Indian drugs in indo-Persian sources, but also study of those drugs from the standpoint of Unani theory : temperaments qualities like dry, hot etc. Thus the Indian medical plants & drugs became essential parts of **unani pharmacopoeia**.
2. Glossaries of Arabic-Persian & Sanskrit/Hindi for drugs and diseases were compiled.
3. Along with the Unani Tibb, Ayurveda was also practised by **Valds** at the courts of Muslim rulers and hospitals established by them. For instance **Maha Chandra**, **Jaja** (Chacha), **Mukundas** (in Bengal) and **Sri Bhat** (in Kashmir), to name a few.
4. Department of translations from Sanskrit to Persian were established at certain places in India.

In conclusion we recall that those efforts culminated when **Hakim Ajmal Khan** held an All India Ayurvedic Unani Medical Conference in 1910 which led to the establishment of a college of Unani & Ayurvedic Medicine at Delhi. Later **Abdul Hamid** (d. 1940) of **Azizi** family assisted the U.P. Govt. in establishing an Ayurvedic School in Haridwar & a College in Banaras.

ISLAMIC CALLIGRAPHY and THE INDIAN CONTRIBUTION

Sri K. Chandraiah, I.A.S.

(Continued from the Last Issue)

Pre-eminence of the Arabic Script

Like the icons of most other faiths such as Hinduism or Christianity (Catholicism) script also represented power. Scholar Anthony Welch affirms that its prominent use to write the divine message of the Quran – of course endowed it with extraordinary strength and transcendent significance, from this world's manifold possibilities Allah had chosen it, and the Arabic language it initially expressed, as the vehicle for his final revelation. Thus, whether understood as content or simply perceived as form, the Arabic script carried with it an implicit affirmation of authority. That this was early clear is indicated by Hadith. When the Prophet intended to write to the Romans, it was said to him that they would not read his letter if it did not bear a seal. So he ordered a ring of silver to be made and its impress was Muhammad the Messenger of Allah.

By the end of the seventh century A.D. the Arabic alphabet had assumed this role, and a decree from the caliph Abd al-Malik ordered that Arabic should be the administrative language of Islam and that epigraphic statement should replace the portrait of the ruler on coins;

The religious aspect of writing of the Holy Quran

The writing of the Quran was a pious act, in which not only professional scribes but also rulers and the more ordinary devout and literate Muslims engaged. The writing of the asma al-husna (the ninety-nine most beautiful names of Allah) as well as the names of the Prophet,

VIJNANA SARASWATI

his kin and the imams were also favoured religious activities, while a beautiful rendering of the bismillah (the words "in the name of the Allah" that begin the Quran almost every pious statement, and, until modern times every book) was thought to bring forgiveness of sins. Calligraphic ability was closely connected with piety. A large measure of contemplative life centered on the written word, for observation of verses from the Quran and the names of Allah and holy persons constituted one of the most used aesthetic roads to religious experience; like the icon, the epigraph in content and formal harmonies functioned as a manifestation of the intangible and eternal divine.

The Arabic script

The Arabic script written from right to left is a flowing continuum of ascending verticals, descending curves, and temperate horizontals, achieving a measured balance between static perfection of individual form and paced and rhythmic movement. There is great variability in form: words and letters can be compacted to a dense knot or drawn out to great length; they can be angular or curving; they can be small or large; the range of possibilities is almost infinite, and the scribes of Islam labored with passion to unfold the promise of the script.

Whoever has an opportunity to look into text of a Holy Quran written by a master will be at once impressed with the Arabic script. Irrespective of the illumination rendered, the fine colours used or the embellishment of the page or the very design of the text with uniform space, limited number of lines, the script itself has an elegance and fine formations. Scholars described the Arabic script as above.

Modern scholarship has established that the Arabic script is derived from the Aramaic Nabataean alphabet in use in the early centuries of the Christian era in the lands immediately to the east of the Jordan River. Major development of both Arabic language and script took place in the pre-Islamic Arab kingdom of the Lakhmids, which occupied a large area south and west of the Euphrates, and then spread throughout the Arabian peninsula.

History of Calligraphy

According to art critics, the art of the holy land of Islam begins with calligraphy. It is an important fact that the glorious Quran is the first complete and systematic manuscript of the Arabic world.

The peculiar sacred character of calligraphy stems from this reason that "the first thing created by God was the qalam". The old biblical concept of the word, typical of the Quran, as well as of Islamic tradition, is interpreted by the Muslims and 'Ali Ibn Abi-Talib has named or ascribed as the originator of the one and only writing – but also a master calligrapher, the initiator of the special "Kufic" style. Ali Ibn Abi-Talib, like other masters, had his pupils and his descendants, the second, fourth and eighth Imams, who kept up this "divine" style of writing.

According to one of the most reliable Arabian sources, the FIHRIST of al-Nadim, the outstanding exponent of the art in Islam was the calligrapher of the Medina Mosque. "The first calligrapher of repute to make copies of the Quran in the first century of Islam was Khalid-ibn Abu al-Sayyaj. Sa'd had sent himself to copying Qurans, poems, chronicles for al-Walid ibn Abd al-Malik. It was he who laid out the inscription on the south wall of the Mosque of Prophet in letters of gold.

"By the Sun and its Splendour", and so on right upto the end of the Quran.

TALIQ STYLE

The inventor of Taliq style may be Khwaja Taj-i-Salmani, a native of Isfahan, who wrote elegantly. It is said that it was developed from the Rika and Tauqi which styles were existing then independently.

When it became the turn of Khwaja Abd-al-Hayy, he found the proportions, elegance and canons of this script. A chain of writers in Taliq followed these two masters. The Khwaja was a native of the town of Believers, Astarabad. There exist two varieties (ravish) of his writing,

of which the first is characterized by extreme lusciousness and movement. In this variety charters and orders of the late Sultan Abu Sa'id Gurkan were written. Thus, too wrote the munshis of Koorasan, such as Maulana Darvish, Mir-Mansur, Khwaja Jan Jibrail and others. The second (variety) is distinguished by firmness, maturity, solidity, and taste (chashni) and it was used in the orders of the late sovereign Hasan-bek, Sultan Yaqub, and other Aq-qoyunlu sultans. The munishis of Azarbayjan and Iraq, and especially Shykh Muhammed Tamimi, Maulana Idris, and others followed that model. Khwaja 'Abd al-Hayy' became world famous through conducting the correspondence of Sultan 'Abu-Sa'id. There were two opinions to say in his art he was the Yaqut of his time and none had equaled him.

GHUBAR STYLE

The finest variety of Arabic writing, is, however the Ghubar style. In this script very minute letters are written in such a way that they form the outline of the bigger letters. Seen from a distance small letters look like dust particles and hence the script has been named as Ghubar (dust). A beautiful example of this writing is in the National Museum bearing Acc. No. 57.44/6.

TUGRA

The most ingenious use of the Arabic script is the one known as Tughra. In this script a sentence from the Holy Quran or a common prayer is written in such a way that the composition forms the out line of a bird or an animal or some flower. Such Tughra writings are used as amulets to ward off evil spirits, as well as decoration pieces. Tughra is also commonly used in seals where names are engraved in beautiful and fantastic ways, requiring a good deal of deciphering. A simple but very good specimen of Tughra writing dated A.H. 1254 (A.D. 1838) is by Imamuddin where a single line is composed of the words Allah, Muhammad, Abu Bakr 'Umar 'Uthman and 'Ali.

NASTALIQ STYLE

Talented calligraphers of Iran in the 14th century evolved the Nastaliq of more fluent script that was easily a perfect one. Before it, the Taliq a new type of letter appeared in Persia in the 11th century. In this particular style each word seems to droop.

In about mid 14th century a celebrated calligrapher of Tabriz, Khwaja Mir Ali introduced a character proposed as synthesis between Taliq and the normal Naskhi from out of these the name of Nastaliq was derived.

Khwaja Mir Ali Tabriz the inventor of the Nastaliq style of writing taught his son "Ubaydullah, and the latter became an outstanding master of this art Maulana Jafar was the pupil of Ubaydullah and Maulana Azhar.

It was this letter of Nastaliq came to be used particularly in the innumerable illustrated manuscripts of the Shah-namah, the work of Nizami and other Persian poets. Though curvise, the Nastaliq possesses the clearness, stability and fitness of a good printing characters and was conceived specifically as a worthy accompaniment to the magnificent miniatures not only in the Persian manuscripts but also with the Moghul miniatures and paintings and books. The hanging Nastaliq in which such verses could be written best, could be used for merely decorative purposes, and the calligraphers competed with each other in the production of single pages which contain only a few lines of lyrics, usually put away on the paper, in various combinations of letter and background.

For all the countries under Persian cultural influence Nastaliq remained as script although regional differences are visible, and each area or school invented slight variations. This is true of India with the Moghuls and the Master scribes that were employed by the Bijapur Sultans—the Adil Shahs and Golconda—Qutbshahis. The script was very rarely used for Arabic phrases, and virtually never for the Quran.

The Nastaliq script is so fine and elegant that it consumes much time of a calligrapher and this compelled Iran to invent another script.

The new born Shikasth script is simple and easy to take dictations, writing letters and preparing notes.

Nastaliq is a rounder script than Naskh. Abul Fazl mentions that "His Majesty, Emperor Akbar showed great regard for the art of calligraphy and took great interest in different systems of writing. Nastaliq has especially received a new impetus under him. The artist who, in the shadow of the throne of His Majesty, has become a master of calligraphy is Muhammad Hussain of Kashmir." The specimens of this writing are considered valuable possessions all over the world. A beautiful specimen of his writing are considered valuable possessions all over the world. A beautiful specimen in Nastaliq in the National Museum Acc. No. 57. 88/4, is autographed by Muhammad Husain Akbar Shahi. The seven-line text in shining black is written on a mount of brownish tint, with gold decorations. The text enclosed in a deep grey border is decorated with creeper designs in gold.

SHIKASTA

For normal use, however, Nastaliq was simplified or, as the scholar faced with the results of this current would rather say, made more complicated. The so-called Shikasta, "broken" was invented, according to tradition, by Shafia of Herat in the early seventeenth century, and its most beautiful examples go back to the early eighteenth century. With complicated ligatures and an unpredictable alternation of loose and dense combinations of letters, words and sentences, this style reminds one more of a modern abstract painting than intelligible writing. This is particularly so, when some lines are added in a counter direction so as to cross or overlap with the main body of the text.

During the time when Shikasta developed as the typical tool of modern Persian lettering the calligraphers never ceased to create new forms :

However, the Shikasta style is a simplification of the Nastaliq in which the letters are rarely disconnected from each other. At a glance at first sight the style looks as having been written in a careless way ; but only

a trained hand with much practice alone can write Shikasta hand in an artistic fashion.

A variety of the Nastaliq is Shikasta which is a cursive script and is difficult to read. The date of its evolution is unknown; presumably, it arose a little later than the Naskh. It is likely that this style was not known in India till Jahangir's time. A beautiful specimen of Shikasta written by Muhammad Khalil in A.H. 1180 (A.D. 1766) the fourteenth regnal year of Shah 'Alam, Badshah Ghazi is from the collection of the National Museum. The text in black is written on a white mount beautifully illuminated with decorated panels, enclosed within a ruled border. Another style derived from Nastaliq is Shafi'a. In this style curves are often left as half curves and extended to resemble slanting strokes. Shafia became popular in Iran and Shikastah got established itself in India.

GULZAR

Gulzar is not a script in itself. It is the ornamental treatment of any other style. In Gulzar, the letters are drawn in outlines and then filled in with decorative lines and flowers. In our specimen, bearing ACC. No. 17.18/30, the Arabic text in Nastaliq has been written in blue, on a golden surface, enclosed in ruled lines, and a triple border in light grey, gold and dark blue with floral designs all over the surface. The most striking example of calligraphic art is a specimen chart by a master calligrapher. This chart is in the collection of the National Museum bearing ACC. No. 60.118. The text in two colours, black and red, is written within panels enclosed in a double border. The outer border in brown is decorated, with floral designs. The scripts represented herein are Thulth, Tauqi, Muhaqqiq, Rika, Naskh, Taliq, Shafia and Nastaliq.

BIHAR, LARZA, MANSHUR

Among other decorative styles the Bihar is the least decorative. The Larza has letters written like 'quivering twigs' hence the term. In Manshur the letters look like twisted pieces of ribbon. The Thulth curls up into small knots with thinner pointed strokes into the Zulf-i-'Arus (looks of the bride). In the Hilali, the letters seem made up of crescent moons.

CONSERVATION OF PAPER MANUSCRIPTS

—Dr. V. V. L. N. RAO

For an understanding of the conservation of paper Manuscripts it is necessary to get to know of the components of the paper and its fibre.

Components of paper

Paper is made of fibrous materials like cotton, wood, bamboo, straw and the like materials. Cellulose is one of the most important constituents of paper fibres. Starch, Sugar, lignum and a few carbohydrates also constitute paper fibre. Lignum is present in wood and is more vulnerable to insects etc., than cellulose. Cellulose paper is, therefore, considered safer for preservation.

Destructive agencies

Insects, fungus, dust, moisture, heat, and lights are said to be destructive agencies of paper manuscripts. The methods of conservation of palm leaf manuscripts may, to some extent, be useful for conservation of paper manuscripts also. However, depending on the nature of paper fibres, separate methods of conservation are to be followed.

Causes for weakening of paper

As age advances paper becomes yellow and brittle. The presence of acidity is the main cause of weakening of paper. Owing to the presence of sulphuric gases in the atmosphere or due to the incomplete removal of chemicals used in the process of paper manufacture, acidity develops in the paper content. Litmus test reveals the presence of acidity in the weakened paper.

VIJNANA SARASWATI

a trained hand with much practice alone can write Shikasta hand in an artistic fashion.

A variety of the Nastaliq is Shikasta which is a cursive script and is difficult read. The date of its evolution is unknown; presumably, it arose a little later than the Naskh. It is likely that this style was not known in India till Jahangir's time. A beautiful specimen of Shikasta written by Muhammad Khalil in A.H. 1180 (A.D. 1766) the fourteenth regnal year of Shah 'Alam, Badshah Ghazi is from the collection of the National Museum. The text in black is written on a white mount beautifully illuminated with decorated panels, enclosed within a ruled border. Another style derived from Nastaliq is Shafi'a. In this style curves are often left as half curves and extended to resemble slanting strokes. Shafia became popular in Iran and Shikastah got established itself in India.

GULZAR

Gulzar is not a script in itself. It is the ornamental treatment of any other style. In Gulzar, the letters are drawn in outlines and then filled in with decorative lines and flowers. In our specimen, bearing ACC. No. 17.18/30, the Arabic text in Nastaliq has been written in blue, on a golden surface, enclosed in ruled lines, and a triple border in light grey, gold and dark blue with floral designs all over the surface. The most striking example of calligraphic art is a specimen chart by a master calligrapher. This chart is in the collection of the National Museum bearing ACC. No. 60.118. The text in two colours, black and red, is written within panels enclosed in a double border. The outer border in brown is decorated, with floral designs. The scripts represented herein are Thulth, Tauqi, Muhaqqiq, Rika, Naskh, Taliq, Shafia and Nastaliq.

BIHAR, LARZA, MANSHUR

Among other decorative styles the Bihar is the least decorative. The Larza has letters written like 'quivering twigs' hence the term. In Manshur the letters look like twisted pieces of ribbon. The Thulth curls up into small knots with thinner pointed strokes into the Zulf-i-'Arus (looks of the bride). In the Hilali, the letters seem made up of crescent moons.

The formation of fungus on the manuscript leaves and covers is another menace. High temperature and high relative humidity in the atmosphere may be responsible for fungus formation on the manuscripts leave as white and green fluffy patches. Dehumidification by air-conditioning the manuscripts room will successfully inhibit fungus growth. Stagnant air should be avoided by using fans. Fungicides like Penta Chlorophenol solution made of ethyl alcohol may be sprayed or brushed on manuscripts.

Prevention of fading of ink

In most of the old Manuscripts, the ink fades away. It is not due to the soaking of manuscripts in water. Soaking can be dried up by exposure to required amount of heat and light. But fading away of the ink is mainly due to direct or indirect exposure to sunlight which should be avoided. Ultra-violet rays cause damage not only to the ink but also to paper material.

Mending and Book Binding

Mending of manuscript is a continuous process in any manuscripts Library. Paper manuscripts require careful mending and binding. Old paper leaves become brittle and are easily broken to pieces. Such pieces are attached to each other by means of transperent tissue paper through which the script is visible and readable. Materials which attract insecticides should be totally avoided in the process of mending or binding, for re-binding of old books, mending methods with pieces of chiffon cloth are followed.

Well established Manuscripts Libraries and Archives have their menders and book binders exclusively meant for repairing the manuscripts and restoring them to the extent possible. To avoid frequent handling, copies of xerox or microfilm are made available to readers.

Most of the scholars have their own home libraries in which manuscript copies and old printed books are in dilapidated condition.

An acquaintance with the methods of conservation of manuscripts will help the scholars for preservation of their own home libraries.

References :

- (1) O. P. Agrawal : "Care and preservation of Museum Objects"-
NRL for COCP, New Delhi. Publication 1977.
- (2) Correspondence of the author of this paper with a few other
directors of Manuscript Libraries and the administrative Officer
of Tanjore Library.

**AURVEDIC MATERIAL IN
A.P. Govt. ORIENTAL Mss. LIBRARY & RESEARCH INST.,
HYDERABAD**

Sri B. Rama Rao*

ABSTRACT

A manuscript library was opened by the Government of Andhra Pradesh ten years back with the name Andhra Pradesh Government Oriental Manuscripts Library and Research Institute and efforts are going on to develop it by acquiring more and more manuscripts lying scattered at different places in the State. A study showed that the library has 36 manuscripts dealing with the subject of Ayurveda. Many of them are popular works and printed already. The works of Gelavangala Mangalagiri Suri appear to be unknown to the Ayurvedic field till now and require detailed examination and study which may prove valuable for the history of Ayurveda. Works by Tata Suryanarayana and Mudumba Sarangacaryulu also appear to be very useful new works.

**Aurvedic Material in A.P.G.O.M.L & R I.,
Hyderabad**

In Andhra Pradesh and particularly in Telangana area the survey for manuscripts has not been done thoroughly. During the middle part of this century, few scholars toured important places and collected some manuscripts. Many villages and several families of scholars, physicians and experts in other sciences like astrology etc., remained untouched and the treasure of literature preserved with these families has been lost. I had the occasion to visit several families of hereditary physicians to collect their family history and also manuscripts. Many of them were not prepared to

*Assistant Director, Indian Institute of History of Medicine, Hyderabad.

hand over the manuscripts to any individual or institution and they were not in a position to preserve them properly or study them or copy them. In many cases, the descendants and successors, who happened to be ignorant of the value of the manuscripts, threw them into wells or tanks when they found effected by worms etc.

The opening and development of the Andhra Pradesh Oriental Manuscripts Library and Research Institute by the Government of Andhra Pradesh is a laudable step. Efforts are going on from the beginning of this Research Institute to develop it by acquisition of more manuscripts.

Since I have been devoting myself to the collection of information of Ayurvedic manuscripts and to the study of available valuable manuscripts as one of my activities, I visited the Institute in its early days. The number of Ayurvedic manuscripts then, was negligible. Recently I visited the Library of the Institute and have made a survey of Ayurvedic manuscripts. There are number of valuable manuscripts requiring study and research.

After going through the list of manuscripts which are still to be classified, I found the following Ayurvedic manuscripts.

Title	Author
1. Bheshajakalpasthanā	Bharadvaja
2. Kalpasthāna	With Sarvangasanjivani comm. by Gelavāṅgala Maṅgalagirisuri
3. Bheshajakalpasthanā	Bharadvaja
4. Rasapradipikā	Bharadvaja
5. Bheshajakalpa (2 copies)	...
6. Bheshajakalpa	Gelavāṅgala Maṅgalagirisuri
7. Astaṅghridaya	Sarvangasundari commentary by Arunadatta

8. Sutrasthana	Sanjivani comm. by Gelavangala
Mangalagirsuri
9. Sutrasthana	
10. Sarirasthana	
11. Sariram	
12. Vaidya Vijnanasangraha
or
Vidvadvaidyaranjani	Comm. by Tata Suryanarayana
13. Lolimbarajiya	Comm. by Tata Suryanarayana
14. Vaidyam-nāḍī	Comm. by Tata Suryanarayana
15. Vaidyam-(6-copies)	
16. Abhidhanaratnamala (2 copies)	
17. Shadrasa Nighantu	
18. Basavarajiyam (5 copies)	Basavaraja
19. Vaidyachintamani (5 copies)	
20. Aushadhayogaratnakara	only Uttara khanda
21. Aushadhayogaratnakara (2 copies)	
22. Aushadhayoga maharatnakara	
23. Ausadhayoga maharatnavali	
24. Dravyamuktavali	
25. Ashtanga nighantu	
26. Rasoparasa nighantu	
27. Rasavaiseshikam	
28. Rasasutram	

VIJNANA SARASWATI